

שכבר הסרתו תשובה בלכס לריך שתיסה השוכתם ידועה ומפורסמת כדי שלא יתשב עול בחקו לעיני העולם שמינס יודעים תשובתם, וכל עוד שהם אינם מפרסמים את תשובתם כמו שהיה תפלת מפורסם לא ייטיב ה' להם כבעלי תשובה כדי שלא יטעו העולם בהם בהשגשג שהם רשעים וסג'י מטיב להם, וכן אמרו על דוד פרק חלק בקט דוד להראות שהיה עובד ע"ה כדכתיב ויהי דוד בא עד הרשע וגו' כדי שלא יהיה חלול השם שהיו מחזיקים אותו ישראל בחזקת לדיק וסיו רואים מעזה הרעה שבה עשו עשיו בניו להרגו, נראה מכל זה ש'ריך החוטא לפרסם חטאו וידויו כדי שלא יהא חלול השם למי שאינו יודע ששב אם הסי' הוא מטיב לו כפי תשובתו ההסתרת וכל עוד שאינו מפרסם תשובתו אין האל יתברך יוכל לו טובה מפורסמת כדי שלא יתשב עול בחקו ית', ונתבאר מעלת המתפלל על אחרים: ונשאר עלינו מה שאנו רואים בתורה ובנביאים שכתבו ישראל נמלאים בנרם היו באים אל הנביא שיתפלל בעדם אל ה' שייגלם מלחם כמו שאמר בתחזונו שבער גם אש ה' ולעק העם אל משה ויתפלל משה אל ה' ותשקע האש, כי נראה שנתקם השם למשה שיתפלל בעדם והוא התפלל ושמע האל תפלתו, וכן בשמואל ויאמרו כל העם אל שמואל התפלל בעד עבדיך אל ה' אלהיך ואל נמות כי יספו על כל הקהלות רעה לשאול לנו מלך, וכן ירמיהו שלח לו המלך לדיקו התפלל נח בעדנו אל ה' אלהינו, וכן שרי החיילים אמרו אל ירמיהו (ירמיהו מ"ב) תפול נח תחנתנו לפניך והתפלל בעדנו אל ה' אלהיך, וכן מלינו (ברכות ל"ד) בר"ב ששלח זוגא דרבנן לר' חנינא בן דוסא שיתפלל על חולי בנו, וכן ריב"ז ח"ל (סע) הניחא בני בקט עליו רחמים ויחיה היח ראשו בין ברכיו ובקט עליו רחמים והיה אמר ריב"ז אלו הטיה בן זכאי פניו בקטם והוא על כוולו לא השגיחו עליו וכו' וכן כיוולת בזה שאמר הדורות (תענית כ"ג). וכפי מה שכתבנו בפרק ראשון בגדר התפלה, נראה דבר איסור להלות פני אים יתפלל בעד אחר אל ה', כי כשהוא מעלמו מתפלל בעד חבירו או בעד סודר אין קושי בזה אבל שיבואו אליו ויחלו פניו שיתפלל בעדם אל ה' נראה כמשים חמלניים ביו ובין בקטם והוא עון גדול, וכמו שנראה ממה שאמר בירושלמי (פרק סרוהא) אמר רבי יודן ב"ר יש לו פטרון אם באת לו נרם אינו נכנס אליו פחאום אלא הולך ועומד על פתח חדרו של פטרונו וקורא לבן ביתו של פטרון והוא אומר לו אים פלוני בחוק אבל הקב"ה אינו כן אם באת לך נרם לא תקרא לא למיכאל ולא לגבריאל אלא לזוה לו והוא עונה לך ה"ד כל אשר יקרא בשם ה' ימלט. הנה מבואר שאין רשות לאדם לקרוא למיכאל או לגבריאל אלא לה' לבדו כמו שאמר המחמר לא תקרא לא למיכאל

44

ולא לגבריאל. כי אין אומר אלא שיתפלל לאל יתברך שישלח מלאכו ויפיק לרכו. וא"כ באי זה אופן יותר לומר לנביא שיתפלל בעד העם. ונוכל לומר כי במלאכים או שום שר משרי מעלה בלכד הוא שנאמר שלא להסתכל אליהם שישו חמלניים בינינו לבין צוראנו אבל צברואי עולם השפל שלדיקים והרחוויים שהתאם תפלתם מקובלת לא נאמר משני טעמים: הראשון כי מלך מעלת צרואי עולם החמלני אפשר שיעשו העולם אחרים אם יתפללו אליהם שישו חמלניים ויבאו לחשוב שהם יכולים להטיב ולהרע ושראוי להסתכל אליהם מלך עלמם, אבל צברואי עולם השפל אי אפשר שיעשו בזה כיון שהם חמשים מורכבים דל יסודות כמותם, וכמו שאמרו בענין המסית שיעבדוהו שאף ע"פ שקבל ממנו לעבדו אינו נסקל עד שיעבדוהו דמחכו ציה ואמרי מ"ס הוא מיען. טעם צ' מלך כי שרי מעלה אינם נכנסים תחת מקרי העולם והסרוטויו. ואין להם לורך להסתכל לאל ית' על שום דבר כי אם לשבח ולהלל לשמו הגדול בל אחד כפי השכחו. ולכן אם מתפללים אליהם יטעו העולם, כי כמו שהם אינם נכנסים תחת המקרה והחסרון כמו כן יכולין להסלים חפני איש והוא ולהליל האנשים ממקרי הזמן והסרוטויו. אבל האנשים גם כי יהיו לדיקים הם מוכנים להיוחס ללכדים בפגעי העולם וקודותיו. ולכן כשבאים אליהם שיתפללו בעדם, אין מקום לטעות אחרים, כיון שהוא אפשר שיקרא להם ג"כ כמקרה הסה. ולזה אמרו העם לשמואל (שמואל א' א') הבהל בעד עבדיך אל ה' אלהיך ואל נמות. כלומר גם כי ה' הוא אלהיך והוא מילל אותך מכל פגעי העולם, עכ"ז גם אתה כאחד ממנו מורכב מהיסודות. וכן שרי החיילים אמרו לירמיהו (ירמיהו מ"ב) והתפלל בעדנו אל ה' אלהיך. אבל לדיקו שהיה לדיק שלח לירמיהו (סע) התפלל נח בעדנו אל ה' אלהינו כלומר כולנו, שיש בעבודתו ית' והוא תחת אלהותו ית': ומעלת קדימת התפלה לעת נרם מבואר ממה ש' אמרו צפ' נגמר דינו (סנהדרין מ"ב) שיערוך שועך לא בנר וכל מאמני בה אמר רבי אלעזר לעולם יקדים חרם תפלה לנרם שאמלאה לא הקדים אברהם תפלה לנרם בין בית אל ובין סעי' לה שתייר משוגאיו של ישראל פליט ושריד. הנה מבואר שבת קבלת התפלה היא היותה מוקדמת קודם זמן הנרם משני טעמים. האחד מלך המתפלל עלמו כי תפלתו שלא בזמן הנרם היא תשובה לפני האל שאינה לאהבת המועיל. כיון שעתה הוא צריו והלם. אלא שידוע ומכיר כי כל מה שיבא אליו המעוב לא הפכו אפילו לימים רחוקים הוא מאמו ית'. אבל כשתתפלל בעת הנרם נראה כי אט לא היה מגעת אליו אותה הנרם לא היה מתפלל אליו ית' ולא הכיר ולא השב שתבא אליו נרם כי אם בעת

צעה הוסיף בלדו. ספ... מלך האל יתברך
 מקבל וקומע תפלת כל עם, כי גם שהוא יתר
 להליל צעה לרם וטרם מכס לך פראש המציה
 עכ"ל וחר נקל הוא להליל אותו ביותו מחפלה
 קודם עת הלה, שיכין האל ית' עיניו בראש
 שלא תניע פלרם, ממה שימטרך לשדך מערכות
 השמים להלילו מרעמו צעה שכבר לכד בראש
 הלה והלצר, ועכ"ל השי"ה שבקיה לישראל כי
 ישמע גם כן תפלתם גם כי תהיה צעה לרם ;
 וכמ"ס (דברים ד') בלך לך ומלאוך כל הדברים
 האלה וגו' ושבת עד ה' אלטיך וגו', וכבר
 סורס כי לריך השוכס גדולס לשיחו נלוילס המלכות
 שבאות כבר עליהס, וכמ"ס ושבת עד ה' אלטיך
 ושמעת בקולו וגו', ואמר כי אל רחום ה' אלטיך
 וגו'. כי מלך רחמטתו יליל אותם מהלרס שבאה
 כבר אליהס, ואם היתס התפלה קדומס ללרס
 לא היה לריך להשוכס כיכ שלימה שמינע לכסא
 הכבוד כמו שחלמר ושבת עד ה' וגו' (יומא פ"א)
 וכן אמר יונס (ב) קחתי בלרס לי אל ה' וענינן,
 צעה שבלרס היה מיוחדת לו ואני בתוכס, עניי
 לו, ואין לל שמינל אותם מלרסם צעה הלרס
 אלא שמרטיב להם כחילו לא היו צה כלל, כי
 אינו שום מי שמינל שלא באת עליו לרם, עם
 מי שבאת עליו והסורה ממנו, כי אותו שכבר
 נצטע צו הלה, גם כשינול ממנס נחאר צו
 יאם זס רועס מאותם הלרס שבאה עליו, ואותו
 שנטול שלא נעסה צו הרעס והלרס, היתס הללו
 שלימס שלא תשייר צו שמן ממנס, ולכן אמר
 דוד (תהלים קי"ח) מן המלך קרחתו גם עניי
 בצרחה יס, כי לא די שעניי בקרלי אליו בלרס
 אלא שעניי כחילו הייתי קורא אליו צעה שהייתי
 בצרחה, שלא נחאר צו לרם רועס מאותם הלרס
 אלא שחלקס בולס כאלו לא היחס. ונתבאר
 מעלת המתפלל על אחרים, ושלא צעה לרם :

פרק שלשה עשר

התפלה בבענית היא מועילה הרבה. גם כי
 תהיה תפלה קודם חזילה, כי כל תפלת
 שחרית היא בבענית (ברכות י') שאסור לו
 ללרם ללכול קודם שיתפלל, עכ"ל ביותו הבענית
 מקובל מאתמול גם התפלה קרובה להיות
 מקובלת, כמו שנחמר לדניאל (דניאל י"ד) אל
 פירא דניאל כי מן היום כראשון אשר נתת את
 לבך להבין ולהשענות לפני אלטיך נשמעו דבריך
 ואני באתי בדבריך. ויראס כי מעת הסנעת לבו
 של אדם לפני האל ית' וקבלת בעניתו דבריו
 נשמעים, וענין נשמעו דבריך מורה על לורך
 כוונת הלב בתפלה. כי מי שמכוון בדברי התפלה
 שמתפלל תפלתו נשמעת. וכמ"ס מן היום אשר
 נתת את לבך וכו', כלומר כיון שיש כוונת הלב
 הדברים נשמעים. עוד סורס צמס שאמר נשמעו

46

דבריך וענין לא דינו דברי התפלה עד ימי
 התענית, כי לא לרם על חלילת בעניתו נעסה
 פלרם מן היום שסלסן את לבו להשענות, אלא
 גם בדברים המרטיים של אותו דבר, מדלמר
 נשמעו דבריך ולא אמר נשמעו מהטובך. איה
 נבאר כי מלך קבלתו על נפשו שיניו לרם הוא
 כמלפטר מעסה, שצפס האדם הוא להשעור
 גדולתו על הלרס השמיד לרם מרס צו. וליו
 נעסה מלכותו סעס, על תנאי שישלים לצרו ושיניו
 כמו שאמר נשמעו דבריך, כלומר מס האתס עמיד
 לדבר בתפלת בענייתך. וסוא ענין השינוי, וכמ"ס
 שנינו (ישעיה ס"ה) וסיס פלרס יקרלו ואני
 אענס עוד סס מדברים ואני אשמע, כי ליות
 צבל תפלה דברי צעה קדומים לב ואלח"כ דברי
 מחמוס. אמר על כידור הפנה הקודס שהוא
 כמו קריחתו לה' שקורא אליו קודם כסידור
 שבו, אמר מרס יקרלו. כי קודם סדרו שבחו
 וקראו אליו הוא עניס כאלו אומר אני, ואלח"כ
 כשמתפלל ומתחן אליו ית' ומזכיר ענין לרמו,
 עוד הוא מדבר צו וסוא שומע ומשלים. לרמו
 ומגיל אותו מרעמו שבחס עניו :
 ובעלרת התפלה בבענית מכתס פנים. כראשון
 שיש צו סורלס גדולס שמורס ומורס
 לענין קרבת יומר משאר התפלות, ביותו הלבו
 ודמו המתעט בבענית הסוא, מורס לקרב שוק
 הלבו ודמו ע"ג המזבח וסוא עומד ומתפלל
 בראשן שנחשב יומר מהקרבת שהוא כאלו מקריב
 קלת עלמו לערודה האל, וסופס עליו תפלתו סגונס
 ביותו בבענית שסנוף וסלכ יחד עובדים האל
 יתברך בנוף ופסס. כי עיניו סנוף סוא ג"כ
 שיניו לנפש. וכמו שאמר סכחוב צענין סוד
 (במדבר ו') מאמר חוק על סכנס (כויר ד')
 י"ט) שיער עלמו מן היין, ואופן לער סכנס
 צעיניו סנוף סוא, כי כמו שאין לנפש קיום
 וסעמס בנוף כשאינו שלס, אלא כשיקרה לגוף
 מקרס שיסכן אותו, סכנס סתלקת ממנו, כן
 צכל מס שסנוף מלפטר צו, גם סכנס המסערת,
 ושיקר התפלה היא בנפש. כמו סכחוב (שמואל
 א' א') ואשפוך את נפשי לפני ה', ולכן אמר
 דוד (תהלים ל"ה) עיניו בלרס נפשי ותפילתי על
 חיקי סכוב, כי כיון שהשיניו סוא לנפש, התפלה
 תהיה מוללת, ותשוב פריס על חיקו סכסיד לו :
 ודשני מלך התפלה שסיו נחמרס ככונס ויתר וי
 ביותו הבענית מיוס אמר, לפני סבות,
 כראשונס ביותו לבו פטוי ומתשבתו ככונס מלך
 סיות גוסו. ריקן וקני מללכול ולשמות הממקריים
 מתשבתו וכונתו, שניתי מלך השעוררות לבו
 בתשובס ביותו מסענכ וחסצו בלבו כי אין חק
 לה' צעיניו ולצר גוף האדם כחומרס די לך מס
 שאמרס מורס, אלא עיניו סנוף סוא כדי שיתן
 אל לבו שחטע וישבו בתשובס שלימס לפני האל
 ית' בדברים שביע לבין סבריות צענין המתנו,
 כי

וענין מולאין רעי כבסה הוא רומז למה שנופל
 בידיעת האדם מן האמת והסקר, כי אינו משיב
 חכלית כל הדברים על אמתהן אלא שיש בידיעתו
 דברים מעורבים בלתי אמתיים והם נמשלים לרעי
 עד אשר ינפש אותם ויגלוט את הסלם, מה שאין
 כן במלאכים שהם מענינים הדברים ברורים על
 אמתהם בלי סיג ורעי הורה ומשתהק בידיעת
 האדם, וציום התענית האדם שלם יותר מאלו
 הסמורות משאר הימים. וכן מלינו במשה רבינו
 ציותו בהר בתענית ארבעים יום וארבעים לילה
 היתה ידיעתו שלמה מכל הסרון כמו שכתוב ויהי
 עם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה להם לא
 אכל ומים לא שטה ויכחזו כל הלוחות את דברי
 סברות עפרת הדברים. בלואמו ויהי עם ה'
 ארבעים יום וארבעים לילה, הורה על התמדת
 תלמודו בלי הפסק תמיד עם ה' מושפע מהורו
 כל ארבעים היום, וכמ"ס (מרדס הללים י"ט)
 כי ציום היה לומד תורה שכתב ובלילה חורה
 שבע"ס ומשם היה יודע משה אימתו הוא יוס
 ואימתו הוא לילה, והבנת לומדו ציום הורה שכתב
 ובלילה חורה שבע"ס, למעלת תורה שכתב שהיא
 כולה שמתו של הקב"ם, והמלאכים עומדים
 לפניו ציום ומשוררים לפניו בתהלה היום ואח"כ
 כהנין מזיו שכנינו ובהשגת שמתו של הקב"ם.
 וכמ"ס (צ"ט ע"ח) על שלחתי כי עלה השחר,
 הניע זמני לומר שירה, וכתיב ג"כ (איוב ל"ח)
 ברג יחד כוכבי צקר ויריעו כל בני אלהים, והיה
 לומד משה החורה ציום בפני המלאכים שגם הם
 היו בקיאים בחורה שכתב שהיא שמתו של
 הקב"ם, ונתוכה עמם בלקוח התורה. כמ"ס
 (שבת פ"ח) על פסוק תנה הודך על השמים.
 ואמר להם משה כתיב לא יהיה לך אלהים אחרים
 בין עמים אחס וכו' לא תשא משא ומתן יש
 ציטיכס וכו' עד שחזרו והודו לו להקב"ם כדכתיב
 מה אדיר שמך בכל הארץ ואלו תנה הודך על
 השמים לא כתיב, מיד מסרו לו כל אחד דבר
 דכתיב עלות למרום שנית שזי לקחת תמות
 בחדש, שכל אחד מהמלאכים מסר לו דבר, ואפילו
 מלאך המות דכתיב ויתן את הקטרת ויכפר על
 ההם ואי לאו ויכפר ליה מנח הוא ידע, ומה
 שכתבו לו היה בסודות התורה ופירושה כפי מה
 שהם היו משיגים, שאפילו מלאך המות מסר לו
 דבר תורה, וא"כ היה לומד ציום בפניהם מה
 שהם היו לומדים והוא חורה שכתב, ובלילה
 שלא בפניהם היה לומד חורה שבע"ס שהוא פירוש
 התורה שכתב כפי מה שיחזה בעוה"ז במלות
 ועצירות. וא"כ נתבאר שקידת תלמודו של משה
 ציום ובלילה בלי הפסק כמלאכים שאין הפסק
 להשגתם, וכן בענין הבנת הדבר מתוך דבר
 הנמשל לפריה ורביה לא היה לריך, כי כל
 סדברים היה לומד בכלל וצפרט ומה שתלמיד שואל
 לרבי בסוף העולם נאמר למשה בשיני. וכן בענין

אמתות מה שלמד לא נלמדו בו דבר בלתי אמתו
 כדכתיב ויכתוב את דברי סברות וגו' כל מה
 שלמד הוא אמתו ומדברי סברות עשרת הדברים.
 ונבאר כי ציום התענית האדם שלם ודומה יותר
 למלאכים ולכן תפלתו קרובה לריות מקובלת, וכן
 אמר המשורר (תהלים ק"ב) תפלה לפני כי יעמוק
 ולפני ה' יספור שיחו וגו', רמז בראו' כי לפני
 מעלות התפלה ציום התענית, מיעוט חלב אדם,
 והתעוררות התשובה, והיותו דומה למלאכים
 יותר, ולכן אמר תפלה לפני. המשיל המתענה
 ציום תעניתו לפני שאין לו מה יאכל, ואמר כי
 יעמוק על עינויו והמעטת חלבו ודמו ציום
 תעניתו שהוא עוטף עצמו ומתפרנס מעצמו כי
 אינו אוכל תמורת מה שמחך, ואמר ולפני ה' של
 היותו דומה יותר למלאכים ציום התענית כמו
 שביארנו הרי הוא כאלו הוא לפני ה' כלאחד מן
 המלאכים המשרתים לפניו, ועל מעלת התפלה
 ציום תעניתו מלד תשובתו, אמר ולפני ה' יספור
 שיחו והוא ענין התעוררותו תפלה לפני בתשובה
 גמורה ולהסודות על תפלתו

ובמעלת התענית בהיות תענית לצור, שמלכרך
 עינוי הדיקים עם עינוי הרשעים
 ותפלתם מקובלת. וכמו שאמר (כריתות א') אמר
 רב חנא בר ביזאא אר"ם חסידא כל תענית שאין
 בה מפושטת וישראל אינה תענית שהרי חלבו
 ריחה רע ומעלה הכחוב עם סמני הקטרת
 אצוי אמר מהכא (עמוס ח') ואגודתו על ארץ
 יסדה. ולריך לתת טעם למה אמרו כל תענית
 שאין בה מפושטת וישראל אינה תענית, ולא אמר
 כל תפלה שאין בה מפושטת וישראל, שהרי ענין
 התפלה מורה יותר לקטרת שהוא כעין קרבן,
 ממה שמורה התענית לקטרת. עוד למה אמרו
 אינה תענית, כי אם בהיות הרשע בחדתם
 תעניתם מקובל ומרובה, כ"ס בהיותם נקיים
 מבלי פושע ורשע ביטיס, והל"ל כל תענית לצור
 אפילו שיהיה צניעה פושע ורשע הוא מקובל כמו
 הקטרת שיש צניעותו הלבנה שריחה רע וככ"ז
 מקובל ומרובה לפני האל יתברך. ולייבז זה אני
 אומר כי עיקר התענית אינו כי אם שצביל
 הרשעים והפושעים, כי הדיקים אינם לריכים
 לתענית, ואדרבה חסור שילצרו גופם ופספס כיון
 שהם עובדים את ה' בכל לב. וכמ"ס הכחוב
 (ירמיה כ"ב) אצור הלא אכל ושתה ועשית משפט
 ולדקה אז טוב לו, ולריך התענית לדיקים הוא
 לזכות את העם ההולכים בחשך ולהשיבם בתשובה
 שלמה בהכנת לבם בדברי הוכחותיהם
 ומסריהם. ואפילו יוס אחד בשנה שגלמוינו
 לתענית והוא יוס הכפורים אינו אלא למירוק
 העוונות. וכמ"ס (כתיב ויקרא ט"ז) כי ציום ה' יס
 יכפר עליכם וגו', כי אין לדיק בראך אשר יעשה
 טוב ולא יחסא, ולפחות משנה לשנה לריך לכפרת
 עון, וא"כ כל שאר התעניות עיקרם אינם אלא
 לנרף

לָרַף וּלְשַׁתֵּף הַשּׁוֹשְׁעִים עִמּוֹ נָקִים שֶׁתִּחַדְּדוּ
 וְהַשְׁתַּחֲוֶה תְּשׁוּבָתָם וְעֵינָיו עִם הַלְדִּיקִים וְהַחֲשֵׁב
 רְשׁוֹת הַתְּשׁוּבָה כְּהַשְׁוֶה שְׁלֵמָה וְגִמּוּרָה . וְלֹא
 אָמְרוּ כֹל הַעֲנִית הַשָּׂאִן בִּהַ תְּפֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל אֵינָה
 תְּעִינָה , כִּי לִירֶךְ הַתְּעִינָה אֵינָה אֲלֵא בְּשִׁבְלֵם ,
 שֶׁאֵם אֵין רְשָׁעִים בְּיוֹם הַתְּעִינָה תְּעִינָה שְׂאֵינוּ
 לְרִיכָה הָיָה , וּמֵלַעַר אֵת גּוֹפוֹ לֵלֵא לִירֶךְ . וְהָאֵמר
 הַעֲנִינָה וְלֹא אָמַר הַפֶּלֶס , כִּי הַעֲנִינָה רַשָׁע וְהַשּׁוֹשְׁעֵ
 בְּמִיּוֹעַם תְּשׁוּבָתוֹ הוּא שֶׁמִּלְמַרְקָ עִם הַעֲנִינָה
 הַלְדִּיק , כִּי כִּשְׂהוּא מִתְּעַנֵּה הָרִי הוּא דְבַר הַתְּשׁוּבָה
 בְּפֹעֵל וּמִלְמַרְקָ עִם עֵינָיו הַלְדִּיק , אֲבָל הַהַפְלָה
 בְּרַשָׁע כִּשְׂהִיא בְּלֹא כּוֹוֵנָה וְתַפְלָת הַרְשָׁע אֵין בִּהַ
 שׁוֹת מִמַּשׁוֹת לְשֶׁתֶּרְקָ , כִּ"שׁ לְשֵׁלֵא הִסִּיבָה נִחְשָׁבָה
 תַּפְלָת הַלְדִּיק כִּי אֵם בְּתַפְלָת הַרְשָׁע , אֲבָל הַתְּעִינָה
 שְׂאֵינוּ לִירֶךְ לְדִיק אֵינוּ נִחְשָׁב , כִּי אֵם בְּהַלְמַרְקָ
 תְּעִינָה הַרְשָׁעִים עִמָּהֶם , כִּי הַעֲנִינָה וְהַפִּילוּ הוּא
 שֵׁלֵא בְּהַשְׁוֶה גִּמּוּרָה מִלְמַרְפָּת עִם עֵינָיו וְהַשְׁוֶה
 הַלְדִּיקִים . וְכִמוֹ שֶׁהוּא בְּעֵינָן הַקְּטָרָת , כִּי הַפְּלַגָּת
 רִיחַ הַשְּׁבוֹת מִשֶּׁאֵר הַסַּמָּמִים מִתְּעִינָת וּמִבְּלִיעַ רִיחַ
 רַשָׁע שֶׁל הַחֲלֻבָנָה עִמָּהֶם וּמִתְרַבֵּה כְּמוֹת הַקְּטָרָת
 עִם הַחֲלֻבָנָה , וְכֵן הַעֲנִינָה רַשָׁע מִתְרַבֵּב עִם
 הַעֲנִינָה הַלְדִּיקִים וְנִחְשָׁב כְּהַעֲנִינָתָם . וְרָחוּי לְהַשְׁנִיתָ
 עַל עֵינָן לִירֶךְ זֶה , כִּי אֵינוּ אֲלֵא בְּהִיּוֹת מִלְמַרְפִּים
 רַשָׁעִים בְּצַבּוֹר עִם לְדִיקִים וְיֵשׁ לְפָחוֹת עֲשָׂרָה
 מִהַלְדִּיקִים כְּעֵינָן כְּדוּם . וְזֶה יוֹבֵן מֵעֵינָן הַחֲלֻבָנָה
 שֵׁלֵא מִנְהַם הַחֲבֹב עִם סַמָּמֵי הַקְּטָרָת אֲלֵא בְּהִיּוֹת
 הַסַּמָּמִים שִׁרְיָתָם עֹבֵה עֲשָׂרָה , שֶׁהִי כּוֹל בְּהַסַּמָּמִים
 הֵם י"א עִם הַחֲלֻבָנָה , וּמִסְפִּיק רִיחַ מִשֶּׁל עֲשָׂרָה
 לְרִיחַ רַע שֶׁל חֲלֻבָנָה , וְכִמוֹ כֵּן הַעֲנִינָה רַשָׁע עִם
 תְּעִינָה הַלְדִּיקִים :

תְּעִינָה שֵׁלֵם , אֲלֵא כְּדִי לְעוֹרֵר הַלְבָבוֹת שִׁישׁוּבוּ
 בְּהַשְׁוֶה תְּשׁוּבָתָם שִׁתְּעִינָה בְּיוֹם אֲבָל לֹא בְּלִילָה שְׂאֵין
 רְשׁוֹת הַתְּעִינָה נִסַּם בְּלִילָה אֲלֵא בְּיוֹם כ', וְכֵן בְּבֹב
 ג"כ תְּקַנוּ לִילָה וְיוֹם , מִפְּנֵי הַשְּׂרֹת שֶׁהִגְבִּילוּ בּו
 מִלֵּד הַעֲנִינָה , וְהָרִי הוּא כְּיוֹם כ' כִּי יוֹם זֶס הוּא
 מוֹכֵן לְפֹרְעֻתוֹת שְׂאִירְעוּ בּו ה' דְּבָרִים חֲמוּרִים
 וְאֵנוּ יִרְאִים בְּכֹל שְׂנֵה שִׁמַּח ח"ו יִרְשָׁע לֵנו ג"כ אִי
 זֹר רַעֵם בּו בְּיוֹם , כִּי הוּא מוֹכֵן לְפֹרְעֻתוֹת מִלֵּד
 הַעֲנִינָה וּבְחַזְעִיתָ יִכּוּפֵר לֵנו שְׁעוֹן וְלֹא נִמּוֹת , וְכֵן
 תְּעִינָה שְׁנֹזְרִים עַל כֹּל לְרַע שֵׁלֵא תִבָּח עַל הַצַּבּוֹר
 גַּם כִּי הֵם מִדְּרַבְּנָן תְּקַנוּ אֲחֻסָּה כְּעֵינָן שֶׁל חוֹרֵה
 הַחֲאֲרוּטִים מֵעַטֵּס זֶה , שְׂבַעַת הַסֵּרֵס נְעוֹרֵר
 לְבֹבוֹתָיו בְּתְשׁוּבָה בְּתְעִינָת כְּדִי שִׁיכּוּפֵר עֲוֹנוֹתָיו
 וְלֹא תִבָּח עֲלֵינוּ הַרְשָׁע הַקְּרֹבָה לְבָח , וְהֵם לֵלֵא
 ע"ד ז' אֵין רְשׁוֹת לְשֵׁוֹס אֲדָם לְהַתְּעִינָה לִילָה
 וְיוֹם , וְזִמִּי כְּכַד לְהַתְּעִינָה יוֹם אֲחַד שְׂאֵינוּ מִתְּעַנֵּב
 אֲלֵא יוֹם וְלֹא לִילָה , עִם הִיּוֹתוֹ חַיִּיב לְהַתְּעִינָה
 מִן הַחֹרֵה מִלֵּד כְּדֹרוּ , הַטַּעַם הוּא שֶׁבְּנִדְרִים אֵנוּ
 הוֹלְכִים אַחַר לְשׁוֹן בְּנֵי אֲרָם שֶׁמִּתְשַׁמְעוֹת יוֹם אֲחַד
 הוּא בְּיוֹם וְלֹא בְּלִילָה , וּמִפְּנֵי שֶׁעַל לֵד דַּחֲקָה הוּא
 שֶׁתְּקַנוּ יְמֵי הַתְּעִינָה , וּמִבְּלִי סְבָה אֵין לֵנו רְשׁוֹת
 לְהַתְּעִינָה הַעֲנִינָה שֵׁלֵם , אָמַר הַגְּבִיּוֹת ע"ה . וְזָכְרִיָּה
 ט' נֹס הַרְבִּיעִי וְנֹס הַחֲמִיּוֹי וְנֹס הַשְּׁבִיעִי וְנֹס
 הַשְּׁעִירִי יִהְיוּ לְבֵית יִהוּדָה לְשֶׁבֶן וְלִשְׂמַחָה , כְּלוּמַר
 גַּם כִּי הַתְּעִינָתָם בְּהֵם וּנְלַעֲרַתָּהֶם כְּמַעַט מִבְּלִי
 רְשׁוֹת הַחֹרֵה , תִּהְיוּ מוּבַעְּתִים שֶׁחִישׁוֹ וְתִשְׁמָחוּ
 בְּהֵם לְהִיּוֹת יְמֵי מַשְׁתֵּה וְשִׂמְחָה :

פרק ארבעה עשר

51

וְנִשְׂאָר עֲלֵינוּ לְתַת טַעַם לְעֵינָן חִילּוֹק הַתְּעִינָה
 כִּי לֹא מִזִּינוּ תְּעִינָה בְּחֹרֵה כִּי אֵם יוֹם
 וְלִילָה וּבְתוֹסַפְתָּ חוֹל עַל הַקֶּדֶם כְּדַחֲבִיב בְּיוֹם כ'
 (וְיִקְרָא כ"ג) מֵעֵרֵב עַד עֵרֵב שֶׁבְּחֹב שֶׁבַחֶסֶךְ ,
 וְשֶׁאֵר הַתְּעִינָה רֹבֵס אֵינָם אֲלֵא בְּיוֹם לְבַד וְלֹא
 בְּלִילָה , וְלִמָּתָה אֵת הַקָּנוּ אֵת כּוֹלֵם כְּעֵינָן שֶׁל תּוֹרָה
 בְּיוֹם וְלִילָה , וּבְהַתְּעִינָה שֶׁהוּא מִן הַחֹרֵה שֶׁבֵּחַ עִי'
 נִדְר ג"כ הִיָּה רָחוּי לְהִיּוֹת יוֹם וְלִילָה כְּכַנְדֵּר הַסַּם
 יוֹם אֲחַד . וְנִרְאָה לּוֹמֵר כִּי הוּא ית' לֹא רַשָׁע
 לְהַכְבִּיד עַל יִשְׂרָאֵל וְיִתֵּר מִדְּאִי אַחַר שֶׁכָּבַר הַעַמִּים
 עֲלֵיהֶם עוֹל תִּרְי"ג מַלּוֹת , וְכַמַּעַט שֵׁלֵא הִיָּה רְשׁוֹת
 בִּיד שׁוֹם אֲדָם לְהַתְּעִינָה יוֹם וְלִילָה , אֲלֵא שֶׁסִּפִּי'
 הַתִּיר לְיוֹם בְּיוֹם הַשְּׁעוֹר שִׁתְּעִינָה , שֶׁהוּא יוֹם לְיִתְהַ
 וּבְפָרָה לֵסֵם , וְהַפִּילוּ בְּיוֹם זֶס לֹא לְאֲכֹל וְלִשְׁתּוֹת
 בְּיוֹם הַע' כְּדִי שִׁיכּוֹל לְהַתְּעִינָה בְּעַשׂוֹר . וְכַמִּי"ט
 (בְּרַכּוֹת ח') בְּתַשְׁעָה לְחַדֵּשׁ וְהֵלֵא בְּעַשְׂרָה מִתְּעִינָן
 אֲלֵא לּוֹמֵר לֶךְ כֹּל הַרְבּוֹל וּשְׂתֵה בְּתַשְׁעֵי כְּאֵילוּ
 הַתְּעִינָה שְׁעִיָּה וְעִשׂוֹרִי , כְּלוּמַר כְּאֵילוּ לְנִטּוּס
 לְהַתְּעִינָה וְלֶךְ בְּתַשְׁעֵי . וְהֵם כֵּן אֵין רְשׁוֹת בִּיד
 הַכְּמִים בְּאֵין תְּעִינָה לְיוֹם וְיוֹם , כִּי כִּי הִיּוֹתוּ
 הָאֵל ית' כִּ"א בְּיוֹם הַשְּׁעוֹר , וְלֶךְ רֹבֵב הַתְּעִינָה
 שֶׁתְּקַנוּ עַל דְּבָרִים שְׂאִירְעוּ לְיִשְׂרָאֵל אֵינָם יוֹם

יְקָרָה בְּעֵינָן הַתְּפִלָּה סַפֵּךְ , הוּא בְּהִיּוֹת הַתְּפִלָּה
 עַל דְּבַר לִירֶךְ , כְּמוֹ שֶׁבֹּס בְּגִדְרָה
 בְּקֶסֶה מִהֲאֵל דְּבַר לִירֶךְ שְׂאֵינוּ בְּרַשׁוֹתוֹ , אִ"כ לְמַה
 מוּנֵעַ הָאֵל יִתְבַּרְךְ מִהֲאֵלֵם דְּבַר הַלְרִיךְ לו , כִּיּוֹן
 שֶׁבְּרָאוּ לְמַה הוֹלְךְ לְהַתְּפַלֵּל עַל לְרַעוֹ , וְהָרִי בְּיוֹם
 שִׁיזָּלֵא הָאֵלֵם לְאֹוִיר הַעוֹלָם מוּזוֹתוֹ בְּחָיִם עִמּוֹ
 אֵם עֵנוּ וְהֵם עִשִׂר . וְכַמִּי"ט בְּנֵדָה (פ' הַמַּפְלָת ל"א)
 אָמַר רַבִּי יִצְחָק אָמַר רַבִּי חֲמַי בַּח זֹכֵר לְעוֹלָם בַּח
 כְּכַרו עֲוֹנוֹ , זֹכֵר זֵר , וְכַתִּיב (מ"ב ו') וַיִּכְרַה
 לֵהֶם כְּרַה גְדוֹלָה , נִקְבָּה נְקִיָּה בַּחַה , עַד דְּאִמְרָה
 מוּזוֹי לֹא יִהְיֵי לָהּ , דְּכַתִּיב (בְּרַחֲשִׁית ל') נִקְבָּה
 שֶׁכָּרָךְ עֲלֵי וְאִתְנָה , וּפִירְשִׁי נְקִיָּה הַסֵּרֵס כְּמוֹ יִצָּח
 פְּלוּנֵי נְקִי מִכְּסוּי , עַד דְּאִמְרָה מוּזוֹי לֹא יִהְיֵי
 לָהּ , עַד שִׁיּוּדַעַת לְהַתְּפַלֵּל , נִקְבָּה כְּשֶׁהַנְּקִיב וְתַפְרַשׁ
 כְּאוֹ נִקְבָּה שֶׁכָּרָךְ , וְנִקְבָּה נְמִי הִכִּי דְרִשׁוּן לָהּ , נִרְאָה
 כִּי הָאֵשֶׁם הַתְּלוּיָה בְּחָיִם הִיא הַלְרִיכָה לְהַתְּפַלֵּל
 עַל מוּזוֹתָיִם . אֲבָל הָאֵיִשׁ מִיּוֹם לִידָתוֹ בָּחו
 מוּזוֹתוֹת בִּידוֹ אֵם חַמַּעַט וְהֵם הַרְבֵּב , וְכֵן שֶׁאֵר
 כֹּל לְרַבּוּי הַהַכְרָהִיִּים , וְהֵם לְמַה הוֹלְךְ הָאֵלֵם
 לְהַתְּפַלֵּל עַל הַדְּבָרִים הַלְרִיכִים שֶׁבְּחֵרָה לְמִיּוֹתוֹ
 בְּזַה הַעוֹלָם , כִּ"ט בְּדָבָרִים הַנִּמְשָׁכִים אַחַר טַבְעוֹ
 מִיּוֹם לִידָתוֹ לְמוֹנַעֵם מִמֵּנו כְּדִי שִׁתְּפַלֵּל עִם הִיּוֹתוֹ
 לְדִיק

גראה לו כי מה שנחנה לו לא סיס אלא מן שר המלכות עלמן, כיון שהים עושה ל"כ פנס במוטבו, ולכן חזר להסתכל להש"י יסלקו אליו, ומפני כי גראה להש"י שאלתו בלתי סגונה אפילו יהיה מן הפרי ששכה לו מן האסוף לו לעה"ב, כפי הספירות שהתנהג בו רבי חנינא עד ארצו סיוס, לזה הורה לו שמהשכר עלמו נתן לו כדי שיחזור ויתפלל אליו שיחזירו, וגם כי יהיה מן הפרי של שר המלכות, כיון שאלקדק כבר למעלה עם שר המלכות לא היה ראוי לו להסתכל שאיכל ממט בזה העולם, ולכן הורה לו שהיה עושה רשע וכנס בכבודו בזה"ב בגלל השלישי של שלחן שהיה כשענת עליו ומבלעדו לא יורם, ולכן חזר והסתכל עליו, והיה גדול גם האחרון מן הראשון, שבפירות שר המלכות מייבב יהיבי מייקל לא שקלי, כלר נוחנים בזה העולם ריוח הסירות, כמו ששנינו אורח סירותיהם בזה"ב, ומייקל לא שקלי שיגזו סירות אולם הסם למעלה לזה"ב, ועשה כמנוחם לרוב הסירות, והוא שאל הנאת אותם הסירות, לא היה ראוי שהקובל הפלתו שיחזור ויגזו אותם הסירות לזה"ב אלא שעשה לו גם גדול, ואם היחה שאלתו על קרן המלכות, לא היה גם האחרון גדול מהראשון, כי הראשון היה גדול עד מאד, דשכר מלות ביהי עלמא ליבא, ומייבב לא ייבבי, אבל משקל שקלי ליה להיותו גנוז בעס"ב. וענין זס הרגל של זסב, לא היה רגל השלחן ממט של מעלה, כי הוא דבר שקלי, אלא שהוא יהיב המילת לו בביטו אותו הרגל של זסב ששענו בדרך גם, והיה המונם רגל לטירות לו שהיה עושה למעלה שבלתו השכלית פנס בשליש השלחן, ומה שמורה כי לא היחה שאלתו כי אם על סירות ולא השכר עלמן, הוא מה שאמרה לו אשורו בני רחמי דלייתי לך מידי, כי לשון מידי מורה על דבר נקי, והוא הפרי שאלך שר הקרן. ואם קרן תבאר כי הלידיקים כל הפלתם ומאויים על בני דורם, לא על עמם, וכמו שהיה הפלת אבותינו אברהם יצחק ויעקב על בנייהם, ומה שהקב"ה מתאווה לתפלתן של לדיקים הוא שיתפללו על עמם, כי כל הפלתם אינה אלא על האחרים כמ"ש (חולין ס') על ר"ג בדר פשא דמיוח ליה סהיא: הנחת שלא גם ביציתי ולא למח בעל רחמי אחא מניבא ולמח, אמר היינו דר"ב אפי דאמר הקב"ה מתאווה לתפלתם של לדיקים, הרי שמה שאמרו קב"ה מתאווה לתפלתן של לדיקים הוא לאורך עלמן, כי מסתמא בכל יום הוא מתפלל על אחרים :

וענין זאת התאוה הוללת חז"ל לאומרה מפני שיקטש בפלס שיתפללו הלידיקים על עמם וסם פענים, למה מנע האל ית' ענין שאלתם קודם הפלתם עד שהורצו והסתכל על זה, כי באותם שאינם לדיקים הפלס הריכה ומחוייבת, כי בגלי הפלתם לא ישיבו מבוקשם למיעוט כמנהג, אלא כשיתפללו לאל ויעוררו לבם

לדיק. וכמ"ס (וימות ס"ד) אמר ר' יצחק מפני מה היו אבותינו מקריים מפני שהקב"ה מתאווה לתפלתן של לדיקים. גראה שפסגיה עליהם לבתמלה ליהוד בעתם בלתי כנון אל ההולדה כדי שימטרו להסתכל אליו :

עוד נריך ליישב בנחמה זה שאמרו שהקב"ה מתאווה לתפלתן של לדיקים, שהרי הלידיקים מתפללים בכל יום ערב בקר ולהרים (ברכות כ"ו) והאבות הם סב שהקנו התפלות שחרית מנחה ערבית קודם הספירה אליהם. כדכתיב (בראשית כ"ג) וישכח אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם, וזה היה קודם לידת יצחק, והכתוב הוא כמו ספור שהסתכל באותו היום במקום שהסתכל שאר הימים, כנראה כי מיום שהכיר את בוראו היה מתפלל אליו, וכן יצחק יאל לשוח בשדס שלמדנו ממס (ברכות כ"ה) שהקן הפלת מנחה, היה קודם שנלך להסתכל בעד אשתו על עקרוסה, וכן יעקב ויפגע במקום בלכתו לחרן, וא"כ הרי שהאבות הקנו התפלות והיו מתפללים בכל יום, ולמה אמרו שהקב"ה מתאווה לתפלתן של לדיקים. ואומר כי הפלת הלידיקים הסדירה היא על אנשי דורו, לא על עלמו כי הוא מתפק בנעט, והסתכל על הרבים שיריכס האל לעבודתו, וימן להם מזונותיהם בריוח, כדי שיהיה להם מקום והכנה לרדוף אחר מלוח אחת ולא ילכו אחרי הסבל. וכמ"ס (תענית כ"ד) על רבי חנינא בן דוסא כל העולם כלו זיון בשביל חנינא בני והוא די לו בקב חרובין מש"ס לע"ס, כנראה כי כל הפלותיו לא היו אלא על דורו לא על עלמן, שאם היה מתפלל על עלמו היה נענה בתפלתו הראשונה, שהרי (שם ב"ה) כשהספירה בו אשתו והסתכל מיד ירד לו ברכה מן השמים, וחזר להסתכל על סילוקה, וכמו שאמרו תנא גדול גם האחרון מן הראשון דמן שמיא מייבב ויבבי מייקל לא שקלי, ורצאו לתת מעט מה היחה סברתו קודם שהסתכל שיחנה לו ממה שהיה גנוז לו לעוה"ב, כמו שאמרה לו אשורו בני רחמי דלייתבו לך מידי מייבבותא דניגוזא ללדיקי לעלמא דחתי, וא"כ בעל רחמי דנישקליה, וכן מה שאמרו מייקל לא שקלי, למה לא שקלי ליה ויאחר למקום אשר תמנו חולבא :

וגראה לומר כי מה שאמרה לו אשורו מייבבותא דניגוזא ללדיקי, לא לקרן של הנינות רחמי דשכר מלות ביהי עלמא ליבא, אלא מן פרי שר המלכות כמ"ס (פאה ט"א) אלו דברים שאדם עושה אותם לובל פירותיהם בזה"ב והקרן קיימת לו לעה"ב, והלידיקים כמו רבי חנינא א"ב דוסא לא היו רואים ליהנות מזה העולם אפילו מפרי שר המלכות, וכשנדחק עתה זה רבי חנינא ותאללו אשתו לשאול לא שאל כי אם מה שהיה שראוי להיות נאלכ בזה העולם, וכשראה כי נפקד מוטב מסיוחם בג' רגלים כשאר מושבות הלידיקים, אז

מצי מדרשא וכו' וזו שבאש נקיים מנד עלמס
 כי שלמותה לקוח ומוספע משלמות אישק, וישי
 משועבדת תחת מזלו, וזו שמליט בענין ליור
 אדם הראשון שלא יגע בעץ הדעת טוב ורע
 שהזכר ליווי זה קודם זכירת ארון יצירת חוה,
 וכלאו הזכיר לאלה הראשון לבד ולא לאשתו,
 וזח"כ ראינו שנענשה גם היא, והנחש גם כן
 אמר לה (בראשית ב') אף בי אמר אליהם לא תחבלו
 מגל עץ הגן, ולא מליט שלקויות היא, הלא
 שקיימם בכלל ליווי בעלם, אמר שטורלס גוסס
 מאישה אדם הראשון, ולזה נענשה גם היא על
 שתיסה מוסאת ומתעוררה, ולא התקללה אלא
 בקלות קמיוחדות לס בניה שפיה אשם, ובזמם
 שנתקלל אדם נכללם גם היא, כי לא הוזכר בה
 יתיסה כי אם במה שנאמר לאלה (שם) כי עפר
 אהם ואל עפר תשוב נכללם גם היא, וענין מה
 שחזר הלא ית' להזכיר לו ענין מתיסה פס בחמרו
 ואל עפר תשוב, ולא הספיק במה שאמר לו
 בשעת הזכרתו כי ציוס אכלך ממנו מות תמות,
 גראש שבה לבאר לו ענין מיתתו שתיסה בחזרתו
 אל העפר אשר ממנו נוקח, וסכדי עשה עונש
 מיתתו יותר ממה שפיה גראש ממה שאמר לו
 גות משה, כי האדם הוא מחובר מלרבע
 יסודות ויסוחר עכור ועב שבכולם הוא יסוד
 העפר, ולכן סורה לו עשה כי ישוב אל העפר כי
 עפר הוא, כלו' כי לא תסיס הסמדתו והיותו כי
 אם בגדר העפר אל שאר היסודות, ויחשב זרעו
 לבני מרש מעשס ידי חמרו, שלא יסו ימי שנתו
 כי אם כבעיסי שסס ואס בגבורות שמיסי שסס,
 ואס יתיסה גזרת מיתתו בערך אל שאר היסודות,
 סיו מייס יותר זמן חרוך כמו שמליט בשדיסי שסס
 כבראש מלש ורוח כמו שפירש סרמבין בסירות
 הפור, וסס חייס ימיסי חרוכיס ולכסוף מתיסי כמ"ס
 ז'ל (בתיגוס ט"ז) פריס ורביסי כבי חדם ומתיסי
 כבי חדם, וסכסס שסכדי הלא ית' עשה בעונשו
 יותר ממה שהורה לו בשעת הזכרתו שלא פורש
 שונשו אלא במיתס לבד ועתה סעניסי אותו יותר
 בחומרו חרוסי סורמס בעבורך בעלזון וגו'
 צאנת חפך וגו' ואל עפר תשוב וגו' שהוא קולר
 הפייסי כמו שביארנו, כל זה סיס לכסס שמיסי
 לקול חששו ולא לליווי הלא יתברך כמו שאמר
 כי שמעס לקול אשתך וגו', כי אם סיס אוכל
 מעלמו אולי שלא סיס נענש וזכר אלא במיתס
 ופייסי סמיסי לימיסי חרוכיס, אכל עשה ששמע
 לקול אשתו ידע סייסי חרו' זה מלוחו שלמסוס
 עניו, כמו שגראש מחדר חז'ל שחמרו לו חוה
 פס חס סבור שאני מתה ומוסי אחרת כבראש
 לך אף כל חדש תחת סממס וכו', נענש יותר
 ממה שהזכיר בחתלה, וכססיה זוכס נחשס
 זכותה לבטלס ג"כ, כמו שאחז'ל (במ"ד) שרשס
 (ק') צבורת נפיסי לדקויות ילאו ישראל ממלריסי,
 כי לרקקו נחשכס לסי :

לכם בהאשם, ס"סי שב אס צבורת וסומע קול
 תפלס, חמנס סלדקיס קיינס כן כי חיינס
 מובייסי בהפלס כי אם מות סתפלה, כי כל
 יתיסה סס בהפוס וסעמיס עובסי, ולזה גראש
 סתלסס על נרש דבר מותר, וקיס רלוי כי
 קודם סתלסס ישלס סלל ית' לרביסי, לזה
 סכז'ל סכססי' סתלסס לקסלתס על לדיקיס,
 כלומר כי בלי סתלסס קיס רלוי שישליס לרשס,
 אלא מסי שהוא ית' מתחוס סתפלל סלדיק
 אלו וסאל ממנו לרבו וייסי רלוע, כשכיל זס
 אינו משליס רלוע קודם סתלסס עד אשר ישמע
 קולו מתמקן אלו על לרבו סכסרתיסי, ואו סללמו
 בשמ לרבו, וגוס מוסיף שרבו, אכל חוסי
 חיינס כחדרנה סלדיקיס סתפלס לרביס אליסה
 לקסליס סתלס ורלונס, כדי שיפתחו לבס לתשובס
 שלימיס לפיו, ולקסס זו מינע סלל ית' מהכילתי
 מוכיסי לעצמיהם סס שרלוי לסס ומוכין מייס
 לאסס ללוייר סתלסס כדי שיעוררו לבס בהפוס
 ויחזיר לבס חס סרלוי לבס מייס לידחס, ומס
 סקודי' ז'ל סס קרק סתפלס כי סקקס נקיה
 צלס, כלו' סלדיקס סתפלל ולרשס על מונותיסי
 חס סתלס כי בלוי, זכו לענין סתקבס חלויסי
 בלויס סתלס לס דבר מנד עלמס כי אם מנד
 סתלסס עניסי, וסיו חדפוס סלכנס סתקבלת אורס
 מן סתמס, ולכן סיו סתפללת ללל סתפלל בגוול
 טוב, כי סנס (סוקס ב' סנהדין כ"ג) סלרבעיסי
 ונס קודם יצירת אולר בה קול וילאח וילומרת בה
 בלוי סלפוי ואל' מעבר לסי, אפי' סתפלס
 מוסיילס לסוקיף על מל סגנור על בעלס, ואו
 גללס מגורלו כללס שינלח מגורלו סל עשו (ב"ד
 ע' ע'), וכלויס נס כי ככרו בידו, כשליטו סנס
 כשורס טפל סתו מפיו כדי שיחזור צו ויסרר
 סתובס בלבו ויתפלל לס"י :

וגם כן נרמס במס סלמרו זכר רב כי שבה ככרו
 עמו ענין סתלס סתקבס סתפלס סתלס סתלס
 כסס סכדור, כי סוכר בה ככרו בידו, כלומר
 בחזרתו צוס סקולס להכין קודם לרבו, ויש
 לייסיק בידו לקוח עוי' ולסכין סלילת כוחת
 גלסו ללוייר סקולס, מה סתלס כי בלל לא
 זכרלס כי אם לרוב אלוה לקיוס סתלס וסוקין
 לבנו, כי סתקבל גרייתס סיה לא כברחת כי אם
 מגופו של אדם הראשון עלם מעלמו וכסר מכושו,
 וכססיל אליסי חרדחס של אדם הראשון ססקיד
 בוחו ביד ססס יתברך, וסיו ית' סלגיל ממנו
 על סללע סתקב וכלוי וסכיוו לאדם, ואס כן
 סללס נוסס חלוי' כעגלס ואין לס דבר כפטי
 פללס, וגכך לא נלטיסי חלשס גמלט סתלס
 צרמל, מסי קיימת סזמן סקדס כרייתח אדם
 ליצירת מוס, חסו ככרו שבה עמו שלימותו סיוכל
 לבנות שלימות כוס סקולס לבס"י, חמנס סתקב
 אין לס שלמות כי אם מנד בעלס, וכמו סלמרו
 (ברוטס י"א) עשי במס זיין דמגמרו לגביי עך דלחז'

רחפלה

פרק המשה עשר

והתפלה היא מלוא מן התורה כמ"ם (דברים יא) ולעבדו בכל זמנך (חגיגה ז"א) וזו היא עבודה שהיא בלב ז' תפלה, וכשאלם מתפלל בזמנה הוא מקיים מלוא מן התורה, כי סדר שבח וית' ושאלת לרכיז בסדרתו די אין מי שיוכל לספיקם כי אם הוא ית' ונתנת הודאה לו, וגם כי תפלתו על ענין שאלתו לא תהיה מקובלת לטובה שכבר נגזרה גזרה עליו ואו לסבב ידועים לפניו יתברך, עכ"ל תפלתו התשבו לו לזקקם ששאלו, וגם שבוש"ו יאלץ פירות התפלה דמיון מה שאל מהאל ית', כמו שמלינו במשה רבינו ע"ס כי גם שלא מתקבלת תפלתו ליכנסם לארץ, הטיב דמיון הכניסם שהראשו האל ית' את כל הארץ וכל מה שירצה לישראל מיום שיבטחו ועד יום שילאו ממנה וכן מה שירצה לישראל על סוף העולם, כמו שאמרו הכוזב עד היום שאלחרון ולרשו חז"ל עד היום האחרון, וזה היום בכתב תפלתו שהתפלל בזמנה גדולה, ומה שאמרו חכמי רבנו ויתעבר ה' כי למענכם ולא שמע אלי, כבר נאמר לו רצ לך הרבה שמוך לך הרבה לפון לך כמו שאלו (ספרי פנחס) כי אם נכלל היות לו שכר בשש"ו גם שזאת התפלה, לבד מה שזכר לראות את הארץ מבחוץ ולדעת מה שיהיה עד סוף הימים, וכן כל מי שמתפלל לפני האל תפלה בזמנה בין תפלת חובה או נדבה, הגם כי לא מתקבל תפלתו במה שאל עתה מהאל, לא היה יגיעו לריק, ויש תקנה להתירוהו במה שכתב לאל יתברך וקיים מלוא עשה נכללת בכל רמ"ח מלות עשה, וכן בתפלה שהיא מקובלת לפניו יתברך גם כי שכרו אהו ופעולתו לפניו במה שמפיק האל ית' לרכיז ושאלתו, וז"ל שכן מלוא תפלה שהתפלל בשש"ו, וכת"ם (בברכות ל"ב) אמר רבי אליעזר גדולה תפלה יותר ממעשים טובים שאין לבד גדול במעשים טובים יותר ממעשים"ו והעפ"כ לא נענה אלא בתפלה שנאמר אל תוסף דבר אלי, ובמק"ל ליה פלג ראש הסכנה ופירש"י ז"ל בדבר תפלה זו נחמתי לך לברואך את הארץ, וכיון שאמרו פי התפלה גדולה ממעשים טובים, נראה כי יש לה מעלת המעשים טובים, וסוף הסכר הפלון לו לעושים, וגם קבלת התפלה, שאם אין בתפלה אלא קבלתה בהסקת רעונו בשאלתו, יותר גדולים הם המעשים הטובים ששכרם גנוח ולפון לעושים, וכבר ארז"ל (ברכות ד') אמר רבי אלעזר בר אבונה כל שאומר תפלה ללוד ג"ס בלבוז בר מנעמא לו שהוא בן העושים, ומסיק משום דלית ביה מתייה דלתייהו באל"ף ב"ת וכתיב ביה פותח את ידך וכו', הגם כי שכתב הוא לעושים, מפני שכר התפלה, ויותר מזה כי הוא מונעם שהוא בן העושים, בסיומו טעם כל ימיו לאומרו ג"ס,

כי בתפלה שהוא מתפלל בכל יום אין לו כי אם שכר מלוא תפלה שהתפלל, כל תפלה אינה נחשבת אלא מלוא אחת, וגם ספקת רעונו בשאלתו אם מתקבלת תפלתו, אבל בזמנו בכל יום שלש פעמים תפלה ללוד הוא מונעם לחיי העושים מפני שני הדברים שזכרו, סמס דלתייהו באל"ף ב"ת וכתיב ביה פותח את ידך : וענין סידור מזמור זה באל"ף ב"ת הוא לפני דברים, הראשון להודות על מעלת השבח והסגול הנזכר בו ואשר תלד ית' ומייוב האדם להתמיד אמירתו ולשקוד על זהותו יום יום, וכדי שיהא שגור ומורגל בשני שלא יסבה לו לא ישימט פסוק ממנו, למעלתו סדרו לתייהו באל"ף ב"ת, וזה היום ג"כ טעם כל מה שהיה סדרו באל"ף ב"ת, כי גם קינות ירמיהו לבסבם זו היא בפסוק באל"ף ב"ת, כדי שיהיו מורגלים בהתרתם ויחזרו בתשובה שלימה בראותם מה שאירע להם עונש על החמורים שחטאו. הסבב השנית כי היות סדרם באל"ף ב"ת הוא מורה על היותו כולל בשבחה וזו כלל שבחים וסגולות אשר אין מחסיקה רוב האמויות לכלול אותם עד אשר יתחברו על האמויות בשבח מזמור זה, וגם שיהיה סידורן בדרך האמויות א"כ ג"ה, כי סדרן הוא כך א"כ ב"ת כמו מה שאלט בפסוק תהלים ומשלי וקיימת, וגם איכות סדרן מורה על גראוי להקדים הא"ף לכל האמויות כקיימת ראשון לפני ושני לשלישי עד סוף האמויות, ומאלט בתורה כי בסוף האמויות הוא על סדר א"כ ג"ה אחד שנים שלש ארבעה חמשה כמו שאמרנו עד סגור קדוש יהיה ית' שנים שלשים כי סמס גזרות שלשים יום, וכן במלכות אלה הדברים דברים שני הדברים תשלום שלישי אלה בנימטריה ל"ו סם ל"ט מלאכות, נראה כי אופן סידור האמויות מן התורה הוא כך כסדר סכום האמויות, הקודם במספר קודם בסדר אל"ף ב"ת, כיון שכלול שבחי המזמור הולך כל האמויות ובסדרן, נראה כי שבה והסגול מזמור זה הוא ית' שאת ומעלת ממזמורים אחרים, והיות כל האמויות כסדר מורה על עוב הנמשך לאומר אותו שלש פעמים בכל יום, שמתקנה העולם כסדר בריאתו בשני האדם תכלית מה שילא לחיות בעולם, וכל העולם לא נברא בסדרו והנסגורו אלא בשביל זה שהוא מונעם לחיי העושים, וכמו שמלינו בזכרות שבת"כ שהתחילו באל"ף וסיימו בתי"ו אם בחקותי וכו' ואולך אחכם קוממיות להודות כי הסוללים בחקי האל ית' משיגים תכלית כוננת בריאת העולם בסדרו וסגגורו, והכליל פותחים אליו ית', הם סבת חרבץ העולם מתחלתו לסופו, כמו שרמז בתוכחת להחיל ולהשלים באמצע האמויות, והיה תחלת האמויות וסופן, כי השובב על מלוא האל ית' כאלו מאבד תחלה בריאת העולם ותכליתם כוננת בריאתו, ובקלות משגם

מורה היו ברכות על סדר האותיות מו"ו עד מ"ס, ובקלות הם שלא כסדר התחיל מן הו"ו וי"ו והסלים כל האותיות וחזר לאל"ף עד ס"א, לסורות כי שומעים לקול ה' הם משלימים כוונת הכריזא בהמשיכם סדר העולם ככוונת הכלית בריאתו והבנתו שומעים מהפכים הכלית כוונת בריאתו:

וענין מה שכתוב במזמור זה פותח את ידך וגו' הוא מורה על כי אותם שמקיימים את

התורה מאל"ף ועד תו"ו הרמוזים במזמור, הוא ית' פותח את ידיו ומשביע לכל חי רגון. וכוונת שכתוב הוא לסורות כי האל ית' אינו מדקדק עם האנשים אפילו עם החוקאים עד ככר להם, אלא פותח להם מנוחיהם, וזה פותח את ידך ציון יד ימין לצדדים, ציון יד שמאל לחוטאים, לכולם משביע כיון שהם בגדר חי, ואמר שם רבי יוחנן מפני מה לא נאמר שו"ן באשרי מפני שיש בו תפלתם של שו"תאים של ישראל שנאמר (עמוס ה') נבלם לא תוסיף קום בתולה ישראל במערכתא מתרוי לה סבי נבלם ולא תוסיף לנשול פול בתולה ישראל ואמר רבי נתחן אל"ף חזר דוד וסמכס ברוח הקדש, שאע"פ שהפסיק שו"ן מפני נפילת שם ולא חבה לרמוז חזר ורמז סמך הנפילה סמך לה, כדכתיב סומך ה' לכל הטופלים, בא רבי יוחנן לתת קעס למה לא נזכר שו"ן בזה המזמור כיון שכל האותיות נזכרו בה בראשי הכתובים, כי האל"ף גם הוא בתחלת הכתוב, כי תהלה לדוד היא הקדמת המזמור והתחלתו הוא ארומתך אלסי התלך וגו', ופירש קעס שו"ן שלא נזכר שיש בה תפלתן של שו"תאים של ישראל כדכתיב נבלם ולא תוסיף קום, כי העלמת שו"ן בשנת מזמור זה הוא לרמוז כי לא תעמוד אותה הנפילה אלא הוא ית' יקום אותה, כי מה שאמר לא תוסיף קום היא מעלמה, אלא על יד האל. וזה נבלם לא תוסיף קום כלומר שנפלה מעלמה תלך תחתיים, וכמו שנפלה מעלמה לא תוסיף לקום מעלמה, ואמר בסוף הכתוב (שם) נעסע על אדמתה און מקימה, כי און לא קימה תלך עמם, וגם און בכה ב'ו שיקים אותה והיא נקושה על אדמתה עד אשר יקימה אל ית', וקראם בתולה ישראל וכן בתולה בת יודם ובתולה בת ליון במקומות אחרים, לתת סבת למה שלא תקום מעלמה כ"א על ידו ית', כי היא צדד בתולה לעולם שלא היא לה בעל מעולם והוא עשה כלי, כמו כן ישראל מעולם לא היא להם אלוה אלא האל ית', כי גם שכתוב (ויסווע כ"ד) בעבר הנהר ישבו אבותיכם מעולם תרח חצי אברס וגו' ויעבדו אלילים אחרים, משא שבו בני ישראל לא קבלו עליהם שום עשה, וזהו כמו בתולה שאינה לא ידעם שנכבשו תחת כנפי ית'. ולכן ראוי לו יתברך להסיים אותה, ובמערכתא מתרוי לה סבי

נבלם ולא תוסיף לנשול קום בתולה ישראל, הוא כי לא תוסיף לנשול מעלמה כי הוא יתברך יסיר לב האבן מבשרנו בצאון שלא נחטא ולא נשול, ולכן ראוי שנקום מעלמנו ונשוב בתשובה שלימה, כי אין ישראל נגאלין עד שישוב בתשובה, יבטו שכתוב (ירמיה ל"א) עד מתי תחחמקין סבת בשובכם, ורב נתחן בא לפרש על דברי רבי יוחנן שאמר שלא תזכירה מפני שיש בה תפלתן וכו', כי ג"כ רמז במזמור קימת אותה הנפילה על ידו יתברך והוא שאמר סומך ה' לכל הטופלים כי הוא יתברך יסומך את ידו עליהם ויחזק את לבם בתשובה:

וגנתבאר מכל זה כי התפלה שיהא ככוונה גם כי לא תחמק מקובלת לענין שאלתו ובקשתו, עכ"ל יש לו שבר טוב בעמלו בהם שקיים מלות עשה להתפלל אליו יתברך, וגם כשהתלמו נשמעת יש לו שבר קיום מלות התפלה כמו שביארנו. וכיון שמהויב האדם להתפלל ציון חושלם שאלתו או לא חושלם, אפשר שיחשוב האדם המתפלל שאל ית' ראוי שיגמול לו חסד על התפלות, לכן אנו תוהרים בסוף התפלותו עלינו לשבח לאדון הכל, כי ראוי שגמול לו חסד על ששאר ענינו לדעת ולהבין כי אנו משתחוים לפני מלך מלכי המלכים וכו' :

פרק ששה עשר

התפלה על כל גרם שלא תבה על הלבוב היא מלות עשה מן התורה כמו שכתוב (במדבר י') וכי תבאו מלחמה בארצכם על השר הלבוב אהכסו וסרעתם בהולרות, ואמר בספרי א"ר עקיבא און לי אלא מלחמה לבד, שדקן וירקון ואהס מקסם לילד וסביבה בתמורת על מנין, ת"ל על השר הלבוב אהכס על כל גרם שלא תבה על הלבוב, ודבר זה מדברי התשובה הוא שבזמן שהבה לרם ויזעק עליה ויירעו, ידעו הכל שנגלל מעשיהם הרעים סורע להם כמ"ש (ירמיה ה') עוותיכם סעו אלה, וזה יגרום להם להסיר השרם מעליהם כמו שכתב סב"ל בהלכות תענית ס"א כשהתפללו ונעשו מלכד מה ששועלים להם התפלה שהי"לם האל מזרחם, שביעילם להם שקיימו מלות עשה, וכמו כשהאדם שב בתשובה לבד מה שנתכפר לו חטאו קייב מלות עשה, כמו כן בענין התפלה וכמו שביארם בפרק שלשי זס. ונריך להלריך בתפלה על כל גרם כמו שסדרו רז"ל (תענית פ"א) כ"ד ברכות בשחרית ומנחה, ובדברי התפלה הם נזכרים לפני ה' וטשעים, כמ"ס (במדבר י') ומזכרם לפני ה' אליהם וטשעים מאויביהם, כי מצד התפלה ילאו ותחת מה שנגזר עליהם בעונם יזכרו לפני ה' בלוצם שישיו נושעים, וכמ"ס בספרי ומזכרם וטשעם, הא כל זמן שנזכרים ישראל

היי זו משולחת, וכן (שם) כשראתה שני בני אדם
 ולא ברחם מפניכם משלוחי המקום הוא, כדכתיב
 והשלחתי בכם את חים וכו', וכן (שם) שאר
 הטרות שלא יבאו על הנזכר חרב דבר הרבה סביל
 שדפון ירקון מפולת חולאים מזוהות מער, כלם
 מאתו ית' כפי בואם על עונותיהם, וכששנים
 בהשבע לפניו ית' בהפלה ובחטונוים הוא מרחמם
 ומנאגם, אלא שגראש שיש אי זה חילוק באלו
 הטרות כשקן בלות בעיירות שהאומות וישראל
 מעורבים בהם, שאשכח שיחשב כי חיינם בלות
 אלו בצינות האומות ולא צפון ישראל, ולכן
 מרטיף ידיים ישראל בזוהות חלו מלחמנות
 ולזעוק בזמן שהות לרות אלו בעולם, כ"א
 במניעת המער, ואינם משגיחים כי גם שהיחם
 הרעה בזה בעצמם האומות, הנה הם מעורבים
 בהם וימשך להם ח"ו חלק מהגרם הריא, כ"ב
 אם אפשר שבה על הקטח ישראל ג"כ, ושרי
 אמרו חז"ל (שם) וחרב לא העבור בהרצכם אפי'
 חרב של שלום שהיא בינם לבינם, עג"ז היא
 לרם וראוי להסתכל ולזעוק עליה :

ועם כל זה אני מושב כי מה שנגזרו מן הטרם
 לזעוק ולהרים על לרה, הוא כשבזה אי זו
 לרה על ישראל בכלל או בפרט ואינם אלא
 בישראל לבד, שאז נראה ודאי גמור כי על הקטחם
 בזה להם הרס הזאת, וכמו שגראה מן סכתוב
 ובי הבאו מלחמה בהרצכם על הר הבור אתכם
 וגו', כי הם שאומר בהרצכם ר"ל בארץ ישראל
 ביותכם וישיבים על אדמתכם, ואפילו בחז"ל
 ביותכם יחד שחינם בולגת הרעה כ"א חליכם
 וכמו שאמר לענין סדבר (שם כ"א) עיר סמויאחם
 חלק ות"ק רגלי כנון כפר עכו וילאו ממנס ע'
 מתים בשלום ימים זה אחר זה סרי זו דבר, הנה
 שהמשילו ענין לרת סדבר בכפר סמויחד לישראל
 כי זה מורה על כי עליהם נגעה הרעה מרד
 חסאחם בהשגחה האל עליהם, עליהם, ולכן ירין
 שישובו בהשבע שלימה כדי שהסתלק מעליהם, וזה
 הוא דבר כפי לאומה ישראלית שיראה ויתפרסם
 בעולם השגחה האל יתברך עליהם. כי כשהם
 חוקאים מביא עליהם רעם, וכשהם שנים
 בהשבע מיד מהסתלק מעליהם, וסיה ענין זה
 מיוחד בצומה צומן סיותם על אדמתם סיו
 טיכרים שהם זרע קדש צרך ס'. וכאשר ייסר
 איש את בנו הקצ"ה מייסרם, בסיות סדבר ייסר
 וגלוי ית לרמם ותשועתם סיתם מאתו ית'. אבל
 צומן סיותם בגלות, גם כי כל הדברים סבאים
 עלינו ידענו ידיעה ודאית כי מאתו יתברך סס,
 עם כל זה הוא כמסחיר פנים ממנו על חסאחיתו,
 ובאים עלינו הטרות בעונותינו בצופן סהסומאחם
 יס להם מקום להסך ולומר אולי מקרה הוא בזה
 עליהם, וכן ענין השועה סתמות הטרות וכמאמר
 סכתוב (בדרי ל"א) והסמרתו פני מסס וסיה
 לאטול ומלאווי לרות רבות ורשות ואמר הלא על

ישראל חיינם נזכרים אלא לישועה, סכוונה כי
 כשישראל חוקאים אין הקב"ה מעניש אותם עד
 שיקמרו עליהם מדת הדין, אבל כשהוא רולם
 לרמם עליהם מרד שבו אל ס', הוא בעלמם
 זכר אותם בהחלה להשועים מלחמם. וזכו כל
 זמן שנזכרים חיינם נזכרים אלא להשועה, כלומר
 כל זמן שהם נזכרים שהחלת סזכרתם היא מהסם
 אינו אלא להשועה, כי בזמן שהם נענשים
 מלמעלה על חסאחם חיינם נזכרים לפני ס'
 בהחלה אלא פ"י מקטרגים כזכור :

וכזה סיותם מן סכתוב כי אלו הטרות הם בלות
 מאתו ית' על עונותם, הוא מה שאומר
 סכתוב וכי תבאו מלחמה בהרצכם על הר הבור
 אתכם וגו', כי הוא מן סקושי מה שאומר וכי
 סבאו מלחמה כנגרם שהם סולכים להלחם,
 וחס"ב אומר על הר הבור אתכם, שגראש כי
 סם בלו עליהם, ועוד מה שאומר בהרצכם
 גררם שהסויבים באים עליהם, כי סם חיינם
 סולכים למלחמה בהרצם סהרי הרצם סיה, אם
 לא כשבאים עליהם סררים אז יתחספו להלחם
 עליהם, ולכן אי אומר כי מה שאומר בהרצכם
 סיה לעד ולרות שידעו כי מאת ס' היתה נכבה
 שיבאו עליהם סחויבים מרד הקטחם, כי אין
 שום סר של מלך צ"ו יוכל להלחם על מקום
 סמויחד למלך, או לזער בני מדינתו כ"א ברשותו,
 כל סכן מלך מלכי המלכים הקב"ה שאין שום סר
 ומול אשר חלק ס' חליך אותם לכל העמים
 שיבא להלחם על ארצו, וסיה חרץ סקדושם בסיות
 סוכים עם ס' חלקו ויעקב שהם סבל
 נחלתו, אם לא ברשות ס' סנות כח ורשות לשרי
 העמים של מעלה שישפיעו על אשותם כח
 ומשלה סויכולו להלחם על ישראל בהרצותם על
 חסאחיהם. ולזה אמר וכי תבאו מלחמה בהרצכם
 על הר הבור אתכם, כי הר הבור אתכם
 בסיותכם בהרצכם, שאין שום סר ומול שולג
 בה, דבר ידוע הוא כי אינו אלא ברשותי על
 חסאחכם, ולכן כשהם באים עליכם ואתם וילאים
 למלחמה עליהם בהרצכם, ראו לכת סהריעו
 בחוללות סחזעקו ותריעו וסכתוב בהשבע שלימה,
 ובזה סתיו נזכרים לפני ס' חליכם, כל' סחזכרו
 לפניו ית' שאתם לפניו, כלומר סחזכרם בהשבע,
 ובזה יסמעו וידעו שרי מעלה, ויאמרו הנה עם
 ס' אלה סחזרו כבר בהשבע ובחלתי סם יושבים,
 ואינם משפיעים עוד כח לאומותם, בצופן שלא
 ויכולו להר לכת וסיה טשעים, וזהו שאמר
 וטשעמם מחויביכם ולא אמר וסחזעמי אתכם,
 על' סחזעמם מעמם תבא שלא יסיה להם כח
 לפשות חיל ננדכם, כשידעו כי עם ס' אתם
 סחזרמם בהשבע ותסיו טשעים מסס כזכור :
 וענין הטרות שלא יבאו על הטרם סחזכרו חז"ל
 עורים ג"כ שבאו מאתו ית', וכמו סחזמרו
 (סענית ל"ב) על סיה רעה אם נגראש בעיר

כי אין אלהי בקרבי מלאונו כדמות האלהים, כלומר אם היה אלהי בקרבי לא היו בואים עלי סרמות האלו, וכיון שכלו עלי לא היו מאתו כ"א מקרה הוא היה לנו, ולכן חזר ואמר ואנכי הסתר אסתיר פני ציון הסוף, כלו' עוד אסתיר פני יותר ויותר ואנימה בלתי כיון שפנו לאלהים אחרים, כלומר שלא נתנו אל לבם לידע כי מאתו ית' בזה להם השרם הזאת, אלה שחלו אותה במקרה במערכות השמים, או סכבות אחרות אשר עליהם אמר כי פנה אל אלהים אחרים: ורבו ראו לאדם להיותו נוהג אל לבו בזמן הגלות, כי כל מה שיחריע לו בזה העולם מקיפת אלבע עד המיתה הכל מאתו ית' הוא, ויותר הוא משגות עלינו בזמן היותנו בגלות, מה שהיה לרדך להשנינו עלינו בזמן היותנו על אדמתנו ועל מלכותנו, אלה שחלו מהתנגב עמנו אסתיר פנים בחטאתינו. באופן שיש למורדים והועתים שבינו מקום לספק ולהרסר שמה לא זה הענין מאתו ית', וכמו שאנו רואים בענין הדבר ח"ו הסוף בינינו בזמנים אלו שהיא חלוקה בזמנה דברים מהם שהיה בזמן סיוה ישראל חתה ממלכתו יתברך, כמו שראינו בזמנא שסייה על דבר פשור, וכמו הדבר שהיה בימי דוד, שהיה הענין ניכר שהיה השגחה מאתו ית' על עונם וחטאתם, וכשהיו שבים היה מרחם עליהם חס", וענין היות המגפה שבאותם סימים דרך פלה וגם מפורסם, הוא מה שראינו היות ענין מיהתם פתחה פתחם בלי קדימת זמן לחולי, כמו שכתוב בצעל פשור (במדבר כ"ה) ויותר אף ס' בישראל ומיד אמר קח את כל ראשי העם וגו', ותיכף אמר משה לנפשי ישראל סרגו איש אנשיו וסנה איש ישראל בזה וגו' וירא פנחם וגו' ויבא אחר איש ישראל וגו' ותעזר המגפה מעל ישראל, כי נראה כי ציון שחיה אף סבה מעלה המגפה על יד פנחם והיו המתיים ציון הסוף כ"ד אלק, וכן על מהלוקה קרה בהמלחה הסגף בעם נתן אהרן את הקזרת כאשר דבר משה לכפר על העם ועמד בין המתיים ובין הים ותעזר המגפה מעל בני ישראל ואיו המתיים במגפה בזה העת שהיה הכוונה ית' אלק ובעד ממות מלכד המתיים על דבר קרה, וכן בדבר שהיה בימי דוד נאמר (ש"ב ל"א) ויתן ס' דבר בישראל מהבקר ועד פק וועד וימת מן הסוף מן ועד בחר שבע שבעים אלק איש. ויהי מי שאמר (סביקתא רבתי) ועד עת מועד משעת שהיתה התמיד עד עת זריקתו, הכס כי במעט מן הזמן סייה הדבר בלתי סייה סמיים הקדמוים דרך פלה וגם בלי חולי ומדום, משא"כ במגפות שבזמנים אלו שהאדם טפל למשכב מחמת חולי, והוא שוכה בין ידיו או ירכיו ומאריך קצת ימים בחליו, וכן נראה שגם הענין הריג וגם בזמן הסמיים הקדמוים סמיים ואמרו רובם, וכמו שאמרו כל פיר סטוראס

אלף ות"ק דגלי כמו כפר עכו וילא מחמש ס' בני ימים זה אחר זה כרי זס דבר, כי מלשם שלא היו מתיים צבת א' ציוס א' כמו בצעל פשור וכמו ענין דוד, אלה היו מהחילים למות ג' או ד' בכל יום, והיה הדבר מתרבה מדי יום ציוס כמו מה שהיה בינינו בזמנים אלו. ואפשר כי מה שנתנו חכמים מנין זה לידועה שהוא חולי דבר, הוא כפי מה שכתוב על שלשים ועל רבעים לשנתי ועושה חסד לאלפים וכו', וארז"ל (יומא פ"ו) מדה טובה מרובה על מדה פורענית אחד מחמש מאות, ואם כן בדבר שהוא ענין פורענית שיערו חכמים א' מת"ק ג' ציוס א' מחלק ות"ק ובשלשה ימים סויה חוקה שהוא חולי הדבר וזועקים עליה, ומיניו ג"כ הכולל במגפות הללו בלתי המתיים מהמת סחולי הכסף ומתפארים, מה שראיה שלא היה כן במגפות הפודמות שלא היה קודם להם חולי ומדום אלא סגנר עליהם שהיו מתיים, והשאלים נלולים בלי נשים לשרים כמו שהוא בזמנים אלו שהלכים נעים ונדים כמים מהמת המגפה, וכן מלינו סבדל במה שאנו רואים רוב המתיים במגפות בינינו ולדים אשר אין בהם כל מום, וסם מינוקות אלה ביה רבן ציגים ובנות, משא"כ בלתי המגפות שלא היו מתיים כ"א האלפים החטאים בני עונש ביה דין של מעלה מנפשים סנה ומעלה, וכמ"ס הסכתוב (במדבר כ"ו) ויהי אחרי המגפה ויאמר ה' אל משה וגו' שאלו את ראש וגו', כנראה כי אותם שמתו במגפה היו נכבשים במינין, וכן בדבר שהיתה בימי דוד כתוב שבעים אלק איש, ולא קמיים וקטנות:

ואפשר שנתמו אלו הני סבדלים בכחוב (סם ז"י) ויהיו המתיים במגפה י"ד אלק, כי באמרו י"ד אלק הורה על כי מנין המתיים היה צבת אחת סכום הכור, משא"כ במגפות הללו, שאומרים ציוס זה או שבעים זה מתו כל כך אנשים, ואח"כ חוזרים ומוסיפים עליהם בכל שבע או בכל חדש, ולתפמיים יח סתפק בנתיים, שנתמיים סכום כך וכן לאותם שמתו במגפה, בהשכס על כפר ועלה, ואח"כ נזר ומתדבק לקת ומוסיפים על המינין, ולאותם שנתמו לא היה כ"א מנין א' צבת אחת, וחסו סרגנה באמרו שהיו צבת אחת המתיים במגפה כ"ד אלק, וכן במה שאמר המתיים יורס כי לא היו ציירים מתיים מחמת חולי הדבר ומתפארים, אלה לאותם שהמגפה שלמס צבת כלס איו מתיים, חסו ויהיו המתיים במגפה, וכן אלו סידו אלק במינין האנשים כמו שהוכחנו, לא ציגים וצבת:

וראו לתם קעס לאלו הסבדלים, ואומר פי הוא מן סידוע כי שזמן שהיה השנייה שורה על ישראל בלתי צבתהם סמשכן או המקדש וארץ ישראל וירושלים, היתה השגחה סאל ית' גלויה. על סלמס ישראלית לסין כל, בלתי צבת

מה שעשה האל ית' מן הסכים והספלותו צהוליו או
 אותם ממלרים ובמדבר ובכניסתם לארץ ובעמדם
 צבאל, רואים כי יסודם כי הם זרע בך מ', ו
 וסו מהגסים המימים בצומה, כענין (שמות
 ל"ד) ולא יחמוד איש את ארצו, וכענין פירות
 הארץ הטובה בכל הדברים, וכמו (לבוש פ"ט
 מ"ט) עשרה נסים שסיו נעשים לפעול צבית
 סמקדם, וכדומה להם מה שלא יסופר מרוב
 לקיים הבטחתו אליהם והייתה לי סגולה מכל
 העמים וגו' ממלכת כהנים וגוי קדוש, ומתענת
 האל ית' עליהם הים להעניש אותם על תפלתם
 מיד כשיחטאו עונש ידוע ויכר שהוא מאתו ית'
 לשימו אל לבם תפלתם וישובו בתשובה שלימה
 לפניו, ולכן הים מביא עליהם דבר מ"ו בזמן
 חטאתם, ויהי ענין הדבר שהוא מושגת מאתו
 ית', כי צבאל וימות לבו בקרבן העובר על דבריו
 עיד, ומי שלא חטא לא יאונס לו כל און, וכן
 שאר הלכות הצרות על הצבור היו נגלות משולחת
 מאתו ית' על תפלתם מיד שיחטאו, כדי שידעו
 ויבינו כי מאתו היתה להם זאת על עונם, ובשובם
 היתה מתחלת הלה היום, אמנם בזמן
 שנסתלקה שכונה מעליהם בעוונת, נסתלק ג"כ
 גלוי השגחתו עליהם ואינם מושגים בפרסום
 מאתו, כ"א בהסתר פנים מהם, אה להשכירם
 ואם להענישם, כי הטובה והרעות הסוות הם
 צרות בצופן שיוכל המתעסק לחשוב ולהכיר כי
 אינם מאתו ית', כמו הדבר הטוב בזמנים האלו
 שהוא בא מעט מעט וקלת הסמכים במגפה
 מתפרצים, ואינו בא מיד כשהם מתחייבים
 על חטאם, אלא שהוא ית' מקיף להם כחגוי
 ובזמנים מוחלפים הדבר מתחבר, כמו ששינו
 (שמות פ"ה) ד' פרקים הדבר מתחבר וכו',
 וגם שבת הלכות אינם צרות משולחות בפרסום
 בזמנים אלו, אלא בצופן שיחשב עליהם שאינם
 צרות מאתו ית'. והוא המשכיל יודע ומבין כי
 כל מה שיקרה לנו צחינתו בגלות הן כלל הן
 פרט, הכל מאתו ית' בהשגחתו עלינו, עשה
 לפעולות גדולות לבד (מדבר תהלים קל"ו) שנס
 צעל סגם אינו מכיר בנסו, ואם ישיג האדם
 ויחריב בכל מה שקרה לישראל מזמן גלותם בכלל
 ופרט, יתאמת אללו ויראה בעיניו ולבבו יבין
 כי הכל מאתו ית' בהשגחתו עליהם :

ובפני שראיתו בענין הדבר שתפסת צפי כל
 הסמוך גם הסכומים בפרט חכמי סעב
 שענין המגפה הוא הפסד האויר במקום שהוא
 מסכות ידועות, ומתערב הוא עם אויר הגשמי
 לאדם ומזיק, בצופן שמקריבים הדבר לעבד,
 צרותם וצוריהם מחמת המגפה שם גילויים,
 והעומדים בצוריהם הסוף הפסד מסתכנים, לכן
 רציתי לכתוב מה שג'ל בענין הזה, והוא כי
 אמת וליב ונכון כי כל מה שיארע לאדם בכלל
 ובפרט הוא מאתו ית', ובימוד ענין המות הגנר

על הכל ציוס ר"ה שהוא יום הדין, ונכתב ונחתם
 האיש לחיים ולמות, ואם נגזר עליו מיתה לא
 יועיל טוב וברחו ציוס עברתו, אבל מי שלא
 נגזר עליו המיתה ועמד במקום הסכנה, אפשר
 שילכד ויסתכן, וכשנגזר על מדינת ידועה שיהיה
 גם בצאותה שנים דבר מ"ו, וימותו גם האשים
 ידועים בשמותם ומינים, שענין נוסף ק', כי כל
 המתים במגפה והולכים זה גם שהיו צורחים
 בולם נחמתים ציוס ר"ה למיתה, אלא שיש ספרם
 ציניהם, כי קלחם הם ממוייבים צדיקם למיתה
 החלטית בין יעמדו במקום שהוא או לא יעמדו
 אלא יברחו ויטו, וקלחם הם מחייבים צדיקם
 אם יעמדו במקום שהוא, ואם יברחו כל אחד
 מהם ערוקים מסתייה, וצחותו הוער שמלמד
 נחשב לו בגלות ויטול בצחותה ששם, והוא יתברך
 יודע בחירתו על שם האיש מה שיבחר אם לעמוד
 אם לנוס, וכשרואה יודע שבחירתו תהיה לעמוד
 במקום המוכן חותמו למיתה, וכשבחירתו לטוס
 חותמו לחיים, ואם הוא ישר בדרכיו הוא ית'
 נותן בלבו ומדריך אותו מורה לו מקום לטוס
 שמה, וקלחם שאינם מחייבים אף בעונם שהוא
 אלא שם מסתכנים בעלמם לעמוד במקום
 הסכנה ואינם ראוים לשיעשה להם גם ונדבק
 בדם החולי שהוא במדינה, ואם קבעם מוכן
 להסתכן בחולי שהוא הם מסתכנים, והוא ית'
 יודע בחירתם וחותמם למיתה, אם יבחרו לעמוד
 במקום סכנה צדיקם קבעם מוכן להפסד המתדבק
 בדם החולי שהוא, ואם אין טבעם מוכן לכך
 אינם נזקקים. וענין הדבר בכלל הוא השגחה
 מאתו ית' שהוא צורת חדשה בארץ, והוא הפסד
 האויר מוכן ועומד ללכוד ברשתו אותם שנגזר
 עליהם שימותו, ומיסר ציבורין קלת האשים
 שלא נגזר עליהם מיתה צדיקם מוכים ומדוכאים
 בחולי שהוא, והוא יתברך מקרב שענין לעבד כי
 אותם הצורחים ואינם גילויים מרפה את לבם
 שלא להשמר בדרך טעב מהחולי שהוא המתדבק,
 עו, ומי שאמר נגזר למיתה אלא לחיים הוא
 יתברך מראה לו דרך שיטס ולא ילכד אפילו
 בלעד החולי בלי מיתה והמיה טוב כפרו,
 וקלחם נחמתים בודאי לחיים כי גם שיעמדו להם
 לא יאונס להם כל און, והאיש הנלכד חושש
 בעלמו אולי הוא מוחאם שנחייבו אם יעמדו,
 או מוחאם שמסתכנים בעלמם אם יעמדו במקום
 הסכנה, ולכן באים בחריבים, או נסים וצורחים
 מחמת המגפה, וכמו שראינו בצורות בראשיים,
 וכמו שכתב הנביא ע"ה (ישעיה כ"ו) לך עמי בא
 בהדריך וגו', וכתב (ירמיה ק') כי גלם מוח
 בחלונות וגו', ואמר ס' הטובים (ד' ס') רבא בעידן
 ריקחא הוה סכר כוי דלתיב זי עלם מוח בחלונות
 וגו', ואחרו (סס) דבר צביר אל יסלף אדם
 באמלע דדרך שמלך המוח מסלך באמלע דדרכי'
 דכיון דלתיביב ליה רשותא מסגי להדיא. ועמ' מלך

בדבר שסיחה בימי דוד סיחה ע"ם נביא לדוד, ולא סיס יכול לתקן כי אם ע"ם האל יתברך, אבל מכיון שמלינו שנעצרים המגפה בעשיית הקמרת ע"י הארץ נראה שסוף דבר נמשך למשה בשמים :

ואפ"ש כי בזמן המקדש כשסיס סווס ענין המגפה שסיס כ"ג מקטיר קמרת לכפר על בני ישראל לבד קמרת בקר וערש ולא סיחה ביהם ריקנית אלה ללורך עדם בני ישראל, וכשחקן דוד המלך ע"ס משה ברבות בכל יום עג שחמרו לו שסיו מחיס בכל יום ק' אגפסיס וסיס ענינו כעין מגפס, לא תקן שיקטיר הקמרת לפי שראה שסיו מלומלמיס ק' בכל יום לא תמות ולא יוחר השב כי לא נפל שמנין על לך סקרי וססזדמן, ולכך נמן אל לבו לקקון ק' ברבות שחלל סמן מסי"ת מס ס' אלסיך שחלל מעמן אל סיקרי מס אלה מלה, ובכתיבסיס (ט"ב כ"ג) נלווס סגבר סוקס ע"ל, ובכתיבסיס (תסליס קכ"ח) סיה כ"ז כ"ן יגורך גבר. וכל בלי ססק שחסי קריחת סקמרת מועיל בזמן סמגפס כמו שזכר. וטוסיס ג"כ לומר ססוק ויחמר אליסיס ישראל אביסיס ג"ס סמן לקמרת לרעז שס בן ע"ב, ולמס שסזכר בו מעג לרי וסול סרלשון מסממי סקמרת, וסלפס סססוקיס סמועילסיס בכל לרס וסי ס' לבלות עמט ונ' ס' לבלות ס' סוסיס ונ' וסי סוסי ג' מזמוריס מיוחדיס לספס, ובירושלמי (ברכות ס' אין עומדין) אמרו ר' חזקיס בשס רבי יוחנן אמר לעולם אל יסל ססוק זס זז מתוך סיך ס' לבלות עמט ונ' רבי יוסי בשס רבי יוחנן וחזרו ס' לבלות סרי ארס בוסה כך, ומסי כי ס' סוסיס סול סרי מזמור כמותס וסול מזמור יעקן ס' ביוס לרס (תסליס ל') סמוגל לכל לרס אט רומריס אורו גס כן, גס כי לא נזכר סס בירושלמי, ויס רמז במיגס ליודעיס חן :

פרק שבעה עשר

בריות תפלת סכור נשמעת תמיד, לריבין אט לבאר ענין תפלת ביהת סטולל. שחז מספלליס אחת מזמן סחרבן ערב ובוך ולסריס ברבס נוהל ישראל, ומסר לנללו כו, משכן בתוך סיהת בן עשריס מישראל כו, ואין אנהו נעמיס בסיית תפלת סל סלמרת בכל יום ג"ס מפי כל ישראל בכל מקומות מוסבויסיס, ורי אפסך אלה שחסיס נלמריס בכוונס בקל מן סקסלות ומפי לדיקיס וישריס, וכן מס שחמרו ז"ל (תעניס ל') כל המחלבל על ירושלים וזכס ורוחס בנחמסס, כדכתיב (ישעיס ס"ו) שיפו אחס משוס כל סמתחבליס עליס, כמס וכמס לדיקיס וחסדיס סחלבלו ולא זכו לרלות עדין בנחמסס : ולרשורבס זו ארי אומר כי ככר נחבאר כי סחפלל על דבר גס כי לא נעסס

מלאך המות סול סמוסיס ליכול סנשמות ולסולוכס לפייו יתברך לימן דין וחסנון, כי סמנלך אינו עושס כי אם נעילת סנשמת בשעת ספרדס סמגוף, בחולי סכדכס בו סספסד סרויר סבורל סאל יתברך לעמיס סלריכות, וגס כי כממי סקבע גס כן אומריס כי סויית סרויר ענמו סול בדרך טבע, עם כל זס סיס יכול סאל יתברך לסליל עמו ועבדיו סמסכס ספסרו, אלה שחמלי סדור גורמיס שיסיס נזור עליסיס סימחו בו סמפומיסיס למיחס כפי מ"ס למעלס :

וראי לירל וחרד דבר ססס לככות חלל המגפס בלדקס המלייל ממות. ותסובס ומעסיס מוויס, ויחשוב בענמו כסמכר ככר חמת סמסיס סחולי סול סיס מלוחס סנגזר עליסיס מיחס אט לא סיו בורמיס סממדינסיס וסוס גלווח ונלמולו סלף מיחסו, ובתוך זמן המגפס ימוס שחל סול עוחס סנגזר עליסיס מיחס חף אט יוטסו לו יתחבול, וירכס בחפסס ולדקס ותמרוסיס לפסי סול יתברך בחבובס ותעסיס מוויס, וסומריס בכל יום סטוס סקמרת בקר ולסריס כי סול מסוגל לענין סדבר, וכמו שמלינו (סכס ס"ט) בשעלס מסי למרוס שכל א' סמסללריס סמר לו דבר שח' עליית למרוס שביח שכי לקחת סמכות בלדס, וחף מלאך המות סמר לו דבר שחלמר (במדבר י"ז) וימן את סקמרת ויכפר על ססס ונ' זקי ללו דיכס ליס מנל סול דיג, וכיון ססקמרת מכפר על ססס בזמן סמגפס, כמו כן קריחתו יועיל, על דרך (רסעס י"ד) וכסלמס פריס שפסינו, ויס רמז בענין סחלבנגס סמערובת שחל עשרת וסי סממיס עס סיות ריחס רע וסלר סמממיס דיחס מוב, ויס כככע נדיפת ריחס לבכס ריח סרע שחלבנגס עד שיחל ריחו טוב כמותס, וסי רמז למלאך המות שסול דמיון סחלבנגס וסול סמערב לקפל שי"ס בימיס דבר של קדוסיס להויקס, וכססיס מוויס וישריס בלבוחס וסיס בנחשוס פלימס אין מלאך סמות יכול לשלוע כסס אלה סס שולקסיס בו עד סמלאך סרע בעל כרו עוכס חמן, כמו סחלבנגס שאין כח בנכעס סלוילל ריחס סרע בסיחס סערובת עם שר סממי סקמרת סעשרס, ולכך רלו סליות סלדס צ"ו וכסכר סתללו ברניס בן סס מוכיסיס לינלל מתחם סדבר, כי מלאך סיות בן עשריס מישראל לדיקיס סול דמיון סחלבנגס בסממי סקמרת שאין לס יטולת לסכחסיס ריחס כזכר, ולחשיבת סקמרת כזכר מעפסו. בחוריס כפרסיס כי שחל בכלל מעפס סמשכן אלה סרעס סקליס לסרווח סי סול קיומו וסעמלמו, כי כמו סססקליס סי מכפרסיס במין סלל יחל כסס עק כמו כן סקמרת, וחס לא נוסרו ובה סנגף ח"ו, סעלר סמגפס בעשייתו, ומס סלל סקמריו קמרת בנעפס פלחם מסי סכבר פירס סאל יתברך מס שייעזו על סכנת מרין אט וסול ענין סוקסס סיס, וכן

נענה לא יגע לריק, אלא שיש סכר לפעולתו במה שמקיים מרות עשה, ומכיר ויודע כי אין מי שיוכל להשלים חסרוניו כי אם הוא ית', כ"ש בהתפללו על ענין גדול הערך שהוא גאולתן של ישראל, והיות כוונתו כדי שיתפרסם גדולת האל יתברך ויהיה ביום ההוא ה' אחד ושמו אחד, שיש לו סכר גדול בלי ספק אלא שענין קבלת הפלטה זו שהוא כוללת לכל ישראל אינה חלואה כוונת קהל מן הסקלות בהפלה, אלא שהיה לריך כוונת רוב כל ישראל בים כיוון שהיה כוללת כלם, ואף כוונה בה לריבים לעשות תשובה שלימה כדי שיענו, וכמ"כ (תהלים ל"ה) היום אם בקולו תשמעו, ומבלי זה אין תפלתם מקובלת גם כי תהיה כוונה ביום מן הימים מן רוב ישראל, כי הוא כמו גזר דין שיש עמו שבעה דלא מקרע אפי' לזכור, עד אשר יבא עתה וימיה ימשכו, כדכתיב (ישעיה ס') בעתה אחישנם, (סנהדרין ל"ח) זכו אחישנה לא זכו בעתה. וכראה כי על ענין נפלא כזה שהיה גאולתן של ישראל גאולה נכחית שאין אחרים נלות, לריך להרבות בהפלה, דורות ראשונים ואחרונים, ומועילה תפלת הראשונים התפלת האחרונים, ויותר נקל הוא לאחרונים הקרובים יותר לזמן הגאולה, שתקבל תפלתם מהראשונים מ' עמים :

המעם הראשון כי הרחוקים מן זמן הגאולה הם לריבים הפלך והעמר יותר לתקבול תפלתם לדבר רחוק אלף שנים מהזמן מאותם שהם רחוקים ח"ק שנה, ואותם שאינם רחוקים מזמן הגאולה אלא במחשה שנים הוא יותר נקל להם שתקבול תפלתם בהיות תפלתם שזה, וכן הקרוב קרוב קרובה תפלתו להיות נשמעת, דמיון העומד רחוק מן המדינה שלא הקפין לו הדרך כל כך מהרה כמו העומד קרוב להמדינה :

מעם ב' כי להיות הענין גדול הערך לריך ריבוי תפלות דור אחר דור כדי שתקבול תפלת הגאולה, ובהיות נשלמות תפלות הזריכות וידועות לו ית', אזו צדור יהוא תקבול תפלתם, גם כי בזמנים הקודמים לא היתה מקובלת, ובעת שנשלם סכום התפלות הזריכות תקבול תפלתה, לא בצביל תפלה זו לזכר, כ"א בהלטרף אותה עם התפלות הקודמות, באופן שכל התפלות הקודמות הן מועילות גם כן, וכשתקבל תפלה זו לדור אחרון כשהלטרף עם הקודמות, הרי הוא כאילו נתקבלת תפלת הראשונים, כיון שהיתה עבד לקבלת תפלה זו :

ועוד חני אומר כי תפלת כל הדורות הראשונים נתקבלה לעלמם גם כן, גם כי לא היתה השעושה צימיהם, וצירור זה הוא כי אחר זמן הגאולה יהיה תחיית המתים ויבנה בית המקדש ויזכו כל הדורות הראשונים לראות הגאולה חלף עבודת תפלתם שהתפללו בהם העולם והיו מתפלים לגאולה וזכו אליה, כי מהתלת הדיינים בעו"כ

סוף (שבת ל"א) לפיה ליפוס, כי המתפלים אליה זוכים לראות בשמחת הגאולה, ואינם מתפלים לה אינם זוכים, ועל דרך זה יתישב מה שאמרנו (תענית ל') על המתחבלי על ירושלים זוכה ורואה בנחמתה כדכתיב שישו אתה משוש, כי מלך התחבלי ראוי להיותו מי בזמן הגאולה ולזנות בנחמת ליון, וכן קודם התחיה אפשר כי בסוד הגלגול ימלאו בזמן הגאולה האנשים המתפלים לגאולה והמתפללים עליה בכל הזמנים הקודמים, וארי זכו ונתקבלת תפלתם לעלמם ממש, שכיון שתפלת האחרונים קרובה להקבלת כפי מה שציארנו, יותר ראוי ומחוייב לדורות האחרונים לשבז בהשבעה שלימה לפניו בהפלה ובנדקה כדי שיזכו לגאולה הקרובה אליהם, וכפסה מריסם ידיהם ח"ו נעשים, ולכן אמר הכניח עליו השלום (ישעיה ל"ה) דרשו ה' בהמלאו קראוהו בהיותו קרוב, לרמוז על שני העצמים שכתבתי בדורות האחרונים, כי בהמלאו מורה על העצם השני, כי לפי ריבוי התפלות שמימי עולם ושנים קדמוניות יהיה נמלא אלינו, קראוהו בהיותו קרוב כפי עצם הראשון, שקרובה היא שתקבל תפלת האחרונים שזה, ולראשונים שלא נתקבלה תפלתם לעלמם כי אם בזמן התחיה סמך לניחל הכתוב של (דניאל י"ג) ורבים מישיב אדמת עפר יקינו וגו', למה שאמר (סס) ובעת שהיה ימלט כל הנמלא כתוב בספר, כלומר הנמלאים ימלטו מן הלה שהיה ויזכו לראות הגאולה, ואותם שהם ישיב עפר לא יראו צברה חרף מה שלא זכו לראות הגאולה קודם, ועתה יקינו לחיי עולם, וכן אמר שנאמר אשרי המבכה ויגיע ליימים אלף של"ה, נאמר לדניאל ואתה לך לקץ וזמנו ותעמוד לגורלך לקץ ימיו, כי הוא יזכה לזמן האשועה גם כן כשיעמוד לתחיית המתים, ומלבד כל זה נשמעת תפלת כל ישראל בכל דור ודור בענין הגאולה שגאולת הוא יתברך, ונתנס לחסד בעיני כל שוביכם למעלה ולכבוד, ומתקיימים בהם קלת הבעות הגאולה, וכמו שאמרנו על הונא בן נתן שנתקיים בו (ישעיה מ"ט) והיו מלכים אומרים, ואין לך דור מן הדורות שאין בא עלינו אי זו גרה והוא יתברך מושיע אותם וגואלם מיד חזק מהם, ואף בלי גרה, להעמיד אותם ולקיימם בין כל האומות, הוא מלך תפלתם על הגאולה, כי הוא יתברך רואה ומשגיח בעיניו וטרם יקראו עונה אותם, וטרם מכה לין רשופה יפרח, ואם כן הרי הוא כענין גאולה בכל דור ודור, וכמו שכתוב (ויקרא ל"ו) ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביכם וגו' :

פרק שמונה עשר

ראוי לבאר ענין התפלות שהזכירו במקרא אותם שנתקבלו

עוד לו הפלס על אבימלך (בראשית כ') ויחפלו
 אברהם אל האלהים, ונתקבלה הפלמו כמו
 שכתוב (שם) וירא אלהים את אבימלך וגו'
 כמו שהביתו האל יתברך ויחפלו בעד וחס,
 וזה היותו הוא רשומה מן שיעור, וכי בשחזר
 לו את שרה אשמו כבר יס פטור מן המיתה,
 כמו שכתוב ואל איך תשיב דע כי מות וכו',
 נראה שאל יחזיר אותם לא ימות, וגם שלא ימות
 לריב לרשאות שיעור, ולזה אמר לו ויחפלו
 בעד וחס, וכמו שרמז לו אבימלך בהולותו כי
 הבהת עליו ועל ממלכתו וגו', על מה שערר ס'
 בעד כל רחם לבית אבימלך, ומס שהולך אברהם
 להתפלל בעדו הוא מפני שהכיל אותם במה
 שאמר אחוהי היא :

תפלת ישמעאל כמו שאמר כי שמת אלהים וגו'
 אחי"ל (ילקוט פ' וירא) שהתפלל ואמר
 אלהי אברהם אבי יש לפניך הוללות מות קח את
 נפשי ולא אמות בלמא. ונעשר לו שהאמר וישמע
 אלהים את קול שיעור וגו' ופי' הכתוב במה שמת
 תפלמו בלשון הוא שם, כלו' במה שהיה עומד בלעזר
 סמא הוא ששמע תפלמו שנספתה לו בהאר אצל
 לו במה שאמר קח את נפשי :

תפלת אברהם ה' יראה אשר ואמר וגו' על
 סליחה העון לזרות, אמר (בר' פ' כ"ו)
 ויהי רצון מלפניך בשעה שיהיו בניו של יצחק בלויס
 לידי עזריות תהיה נזכר ללס העבודה סאלת
 ותתמלא עליהם רחמים, וזהו ס' יראה אשר
 יאמר היום, כלומר יראה ויזכור ויעמיד אשר
 יאמר היום, שהייתי יכול לומר התמול אמרת לי
 כי בינתיק יקרא לך זרע, ועכשיו אתה אומר
 קח נא את בנך וגו', ולא עשיתי כן אלא כשחתי
 דחמי, כן הכניס רחמים ותקיים מה שהייתי
 יכול לומר כי בינתיק יקרא לך זרע ולא תעשר
 אותם דמיון כש אמרת לי קח נא את בנך
 את יסודך :

עוד לו הפלס הוא ישלח מלאכו לפניך ואמר ז"ל
 (בר' פ' כ"ט) מלאכו הכי מלאך מסויים זימן
 לו סקצ"ס שני מלאכים אחד להוליא את רבקה
 ואחד ללוות את אליעזר, רלס בזה כי סיס לריב
 לומר הוא ישלח מלאך לפניך וכיון שאמר מלאכו
 נראה מלאכו המיוחד והמסויים, וזה המלאך
 המסויים הוא להוליא את רבקה, כמו שכתוב
 ולקחת אשה לבני יצחק, נראה שמלאך אחר הים
 בא ללוות את אליעזר, כי הים מספיק כשיאמר
 כתוב הוא ישלח מלאכו ולקחת, וכיון שאמר
 לפניך ולקחת, נראה כי מלאך אחר הים ללוותו
 וללכת לפניו, ומלאך אחר מסויים ומיוחד להוליא
 את רבקה כמו שאמר אחד להוליא את רבקה
 ואחד ללוות, נראה שהמלאך העיקרי והמיוחד
 הים להוליא רבקה, וגם פסע הכתוב מורס כך
 שאמר ישלח מלאכו לפניך ולקחת וגו', כי עיקר
 הסליחה הים לקחת את רבקה, וכדי ללוותו

בדרך זה המלאך ששני, כי המלאך שהים סולך
 להוליא את רבקה הים לריב לסקדים קודם שגינע
 אליעזר ללס כדי להוליא את רבקה לענין שהתקיים
 נחש אליעזר, ולכיון כל סדברים הנריכים לביאתה,
 כמו שאמר ז"ל (שם פ' ס') שמת בתואל שהים
 מעבד בדבר, ולכן סולך מלאך אחר ללוותו כי
 מלך שאין מלאך אחד עושה שמי שלימות מלאה
 שלא הים לריב כי אם מלאך אחד שהכל שלימות
 אחת הים אלא כמ"ס :

תפלת אליעזר בעדו סקרה נא לפני היום ושפס
 חסד עם אדווי, גם כי הים בטוח
 בתפלת אברהם שאמר הוא ישלח מלאכו לפניך
 ולקחת, כולך להתפלל גם הוא על מהירות קבלת
 תפלת אברהם שהתקבל היום תפלמו, ולזה אמר
 ועם חסד עם אדווי אברהם, כי קבלת התפלה
 הים מן הדין ועם שאמר אשר דבר לי ואשר
 נשבע לי וגו', ומסירות קבלתה בלוחו היום
 הים דרך חסד, ואמר סקרה נא לפני כלומר
 שהתקיים שארעו היום יהיו מכוונים לפני
 בשלימותו, והוא ענין מה שאמר הים אכני ללכ
 על עין הים וגו' ונתקיימה כל מה שיעד הוא.
 עוד אפשר לומר כי מה שאמר סקרה, הוא הורות
 לפני סאל כי לא הים הוא רלוי לאל יתברך
 לשחתקבל תפלמו, כי אם פסס אחת בדרך מקרה
 ובזכות אברהם, כמו שאמר ועשה חסד עם אדווי
 אברהם כי מלך סכוח אדווי תקובל תפלמי

דרך חסד עמו :
 תפלת יצחק ואל יצחק ללוח בשדס וגו', אין
 שיחה אלא תפלה כדכתיב ולקני ס'
 ישפוך שיחו, בליותו בטוח שהקובל תפלת אביו
 ילא לעת ערב לקראת העדד ורבקה כמו שאמרס
 מי סלויס ססולך בשדס לקראתו וגו', איפשר
 שכיון בתפלמו זאת בשדס לקראת אשמו שהיה
 זרע ממנס מוכן לעבודה סאל ית'. שללס שעתיד
 עשו ללאת ממנו והוא איס ליד איס שדס, ולזס
 אמר ללוח בשדס לעת ערב, והוא רומז כי לעת
 ערב יהיה לריב ללידת עשו, כמו שכתוב (בראשית
 כ"ז) הים נא וקניתי וגו' ועתה סא נא כלך וגו'
 ולא השדס ולודס לי יד וגו', ובבטיל תפלמו
 זאת זכס עשו לליות בלחוס שום עיס יעקב בזמן
 סערב שמשו של יצחק כמו שכתוב (שם ל"ס) ויקברו
 אותו עשו ויעקב בניו, וזכו רמזו גם כן במ"ס
 ללוח בשדס לעת ערב, על ענין איס שדס
 שהערב שמשו, והיא גם היא רמזה ואמרס, מי
 סלויס סלוח ססולך בשדס לקראתו, כלומר מי
 סוא זס ססולך בשדס, שיואל ממנו זרע שאמר
 עליו איס שדס, והוא לקראתנו נגד רלונה, שהיה
 הים לוחבט את עקב. והעבד ששיב סוא אדווי
 כלומר סוא אדווי ואלא ממנו זרע כשר סוא
 יעקב אבינו, ואף גם זכס יחזור בסוף ימיו להיותו
 נמשך לאדווי :

תפלה ליצחק ולרבקה (שם כ"ס) ויעשר יצחק
 ל'ס

לה לנכה אשתו כי עקרה היא (סוכה י"ד) תפלת הדיקים מהפכה דעתו של הקב"ה ממדת רגזנות למדת רחמנות כעשר שהוא מספר את החצופה, לנכה אשתו (ב"ר פ"ט ט"ז) מלמד שהיה יחזק שטוח כלן ויהא שפוחה כלן ואמר לפני הקב"ה יהי רצון שכל בניי שאתה עתיד ליתן לי יהיו מן הדיקה הוזהר אף היא אמרם כן, לסבת היוחס עקורים המשול תפלתם לעמר, שנתספק עבדם, והוא בעמחה לדיקים שהיחידים שנתפלתם מהפכים דעתו של הקב"ה ממדת רגזנות למדת רחמנות, אבל ציחוק ורפקה חלל הרגז, ולא נאמר בסם לשון עמר אלא שנתספק עבדם בתפלתם שנתחווה לה הקב"ה. כמו שאמרו שהוא מתחווה להפלתן של לדיקים, וממה שאמר הכתוב לנכה אשתו נראה שגם היא התפללה, וגם שהתפללה היתה של יחזק נכה אשתו ושל אשתו נכה בעלה, שאל"כ היה לו לומר ויעמר יחזק ואשתו, וכיון שכתוב לנכה נראה שהוא התפלל שכל הבנים שיתן לו יהיו ממנה וכן היא, וענין תפלתם זאת היא כי לא יתספק העבד מכל וכל אלא שלא יהיו עקורים זה עם זה, אבל יחזק עם אשה אחרת, ורפקה עם איש אחר נאמרו בעקרותם, וזהו שאמר ויעמר יחזק לה לנכה אשתו כי עקרה היא, כלן' שהתפלל עליה בערך מה שהיה אשתו, שהסיר ותלד גם כי היתה עקרה בעצמה בערך האכזריים אחרים, ואמר ויעמר לו ה' ותהר רפקה אשתו, שנתחלה שצילו האל ית' ותהר מלד מה שהיתה אשתו :

תפלת יעקב (בראשית כ"ח) ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש, (ברכות כ"ו) ואין פגיעה אלא תפלה כדכתיב ואל השא בעדס רגס ותפלה ואל תפגע צי מחאן למדו שתקן יעקב תפלת ערביה כי תפלות אבות תקנום, והם התפלות כנגד תמידיו הקטום, נמלה תפלת ערביה רשות שאינה אלא כנגד איברים ופדריים שהולכים ומתאכלים כל הליים ואפילו למי שאומר תפלות אבות תקנום אפטר תפלת ערביה רשות, כיון שלא היתה כוונתו להתפלל, אלא אה"כ נתן אל לבו ואמר (חולין י"א) אפשר עברתי על מקום שהפללו בו אבותי וא"ל להתפללי חזר שם והתפלל ולכך אמרו שהיה רשות, וענין כוונת תפלת יעקב אצונו בזה המקום הוא תפלה על גלותו זה האחרון, כי גלות מגרים וגאולתן היה מלד אברהם אבינו, וגלות צבל וגאולתן מתיחא, וגלות זה וגאולתו מלד יעקב, וכמו שכתבתי באגרת גאולת עולם שחברתי בענין הקץ החמום, וז"ש יעקב אפשר עברתי על מקום שהתפללו בו אבותי וא"ל להתפללי, והמקום הזה הוא צי אל והוא ירושלים, וכמו שהתפללו על ציון ירושלים וצויה המקדש והתקבלה תפלתם בבית ראשון וצוית שני, ראה הוא להתפלל על ציון ירושלים וצויהמ"ק שהיה, ולזה היתה תפלתו

זאת קרובה לביאת השמש שהוא רמז לגלות ארצך הזה, ולכך אמרו תפלת ערביה רשות, כי זאת הגאולה שאנו מקוים היא רשות בידית צבל יום' אם צקולו תשמע, מה שלא היה כן בגאולת מגרים שאל' בצירוש זמן גלות ארבע מאות שנה, וגלות צבל שבעים שנה, ונאמר להם בני בתיים ושבו ונטעו כרמים ואכלו פרים, כלן' כי אין לכם תקום לגלות מן הגלות עד תשלום השבעים שנה, אבל גלותו הוא ארוך מלד וקצר מלד, שקיבור הוא שכל זמן שנחזור בתשובה לשנינו ונשמע צקולו יגאל אותנו, כי מזמן החרבן היו מנפים לגאולה מפני שהיהם בידם צמה שיצונו בתשובה, ולכך נכתב הקץ לדניאל ולא נכתב, כי לא היה אלא כשלא ישובו מעלמם, אבל אם ישובו מעלמם צבל יום יהיו מובטחים שיבא הגואל, כמו שאמר אליהו (פרק חלק) היום אם צקולו תשמע, וצבויים זמן הקץ (ס"ט) אם לא יחזרו בתשובה מעלמם יעמיד עליהם מלך עז וקסה שיגזור גזרות עד שיחזרו בתשובה שלמה :

תפלת רחל (בראשית ל') ויזכור אלהים את רחל וישמע אליה אלהים ויפתח את רחמה, (ב"ר פ' ע"ג) ומן זכירה נזכר שתיקה לאחותה בשעם שהיו תפלות אותה ליעקב, הוקשה להם ככל שכתוב שאמר שזכר אותה וששמע תפלתה לזה אמרו כי הזכירה שזכר לה הוא ענין שתיקה לאחותה, ובכזב זה שמע תפלתה ועלה זכרון שתיקה לפניו, אחר ששפחה פרי שתיקה שילדה להם כל מה שהיתה ראוייה לילד, ושמע תפלתה שחלד גם היא כמו שילדה לאחותה בכזב שתיקה :

תפלת יעקב (בראשית ל"ב) היליני נה מיד אחי מיד עשו כי ירא אכזי אותו פן יבא והכני אם על בניי, (ב"ר פ' ע"ו) ואהה אמרת לא תקה האם על הבנים. ענין יראת יעקב מעשו היתה מלד שלא היה בורלו של עשו, כמו שאז"ל (ב"ר פ' ע"ו) על פסוק ושיני ללא רכות שלא תפול צבורו, ועשה נגיירא שמה יגרום חטאת שיביה לו נחון להכות אם על בניי, היא לאה המרובה בבנים שהיהם בחלקו עשו, ולזה אמרו שאמר יעקב בתפלתו אהה אמרת לא תקה האם על הבנים, כלן' כי גם שיקרא קן לצור צדדו של אדם אינו מותר לו ליקח אם על בניי, וכמוהו אמר יעקב גם שלא היה בורלו של עשו ונחשבת לו כשדו לו כצונו, לא יגרום חטאת מ"ו שהיה לו נחון עליה ועל בניי :

תפלת יעקב (בראשית מ"ג) ואל שדי יתן לכם רחמים לפני האיש ושלח לכם את אחיכם אחר ואת בנייתן ובו, אז"ל (ב"ר פ"ט ט"ז) אחיכם זה שמעון אחר זה יוסף ואת בנייתן, שהיה מספיק שיאמר הכתוב ושלח לכם את אחיכם, וכן סידרו שיהיה שמעון שהיה ביד האיש וא"כ אחר רמז ליוסף, ולכך הקדים ג' צבויים

דברים לשלש הבנים, המנהג לאיש על דבר שמעון, וכסף המושב בשביל יוסף שלא נודע מקומו היו, כמו שהיה הכסף מולגה באמתחות ולא נודע עד שפתחו, וכמו שנמלא הכסף כך רמז שימלא יוסף, ואמרו חולי המשנה הוא חיו חוזר להכסף המושב שאולי במשנה הושב, שהרי אמר צפירוס הכסף המושב כי נראה שבכוונה הושב, ועוד באמרו חולי המשנה הוא, נראה שאם לא היה מחשיבו במשנה לא היה מחזירו, ואדרבה היה ראוי יותר להחזירו אם לא השיבו במשנה אלא בכוונה לנסותם הישיבו אותו אם לא, ולכן ל"ל שהסיר אותם שהכסף המושב שלא יחזירו אותו באמתחות אלא צדיקים, שאם יחזירו אותו מן האמתחות יחשבו להם כי במשנה החזירו אותו, שלא ראו אותו באמתחות ולכן אמר קחו צידכם, שא"כ יחשב כי אולי משנה הוא, ואחר שהיו השלשה דברים עם שלוש בנימין לא חסר אלא השלתו, ולזה אמר ואל שדי יתן לכם רחמים לפני האיש, כי על ידי האיש יבאו שלשם:

תפלת ישראל במלרים (שמות ז') ויאמרו בני ישראל מן העבודה ויזעקו ותעל שועתם וגו' לא השללו ישראל כגון אלה מלד שהיו משועבדין בעבודה לא יכלו לסבול, והיו לועקים סבוב העבודה, ותעל שועתם אל האלהים מלד העבודה, ולא היחס ראוים להתקבל עקשם זו עד ששמע אלהים נאקתם שפועה בני עבת העבודה, וזכר צרות האבות וריחה עליהם:

תפלת משה רבינו על המכות. בצפירדעים (שמות ח') ויקרא פרעה למשה ולאהרן ויאמרו העתירו אל ה' וגו' ויאמר משה התפאר עלי למתי אחייר לך וגו' וילעק משה אל ה' על דבר הצפירדעים וגו' ויעש ה' כדבר משה וגו'. בערוב נאמר (שם) העתירו וגו' ויאמר משה הנה אחי יולא מעמך והעתרתיו וגו' ויאמר אל ה' וגו' ויעש ה' כדבר משה. בצרד נאמר (שם ט') העתירו אל ה' וגו' כלמתי את העיר אפרים את כפי וגו', בצרד נאמר (שם י') ועתה שא נא חטאתי אך הפעם ועתה יוסי וגו' ואלא מעם פרעה ויעתר אל ה' ויסקר ה' רוחם וגו'. באלו ה' מכות צפירדע ערוב צרד ארבה נעשה התראה לפרעה שישלח את העם, ואם לאו יביא עליהם המכה וגם הם מכות קבועות, ולכן הולך פרעה לומר למשה ולאהרן שיעתירו אל ה' שיסיר המכה, כי ממכה ה' הם כדבר משה הדנה שביאור ונבאש המים, וכמו שכתוב (שם יז') ולא יכלו לשחות ממתימי היאור, כי אפי' שהיו מים ולא דם כבר היו נבאשים שלא היה אדם יכול לשמות מהם, וספרת המכה היה שינכסו מים חודשים עובים עד שיתבטל בואם מים הכרוחים, אבל בצפירדעים נאמר ויסר הצפירדעים וגו' כי לא היה שום דבר שידחה הצפירדעים מלהזיק כי אם בתפלה שימותו. ובמכה כנים לא שאל שיתפללו, כי הכנים נבראו מן

העפר והוא צרים פחותה מעדשה ותמות מהרם, כי לא יחזור לטות עוד את העפר שיעשה כנים. מכות ערוב היתה מכות קבועה והיתה אהרן נשחתה מפניה ה' את העמוד ימים רבים צביר, ולכן אמר העתירו צדיק. מכה דבר ציוס אחד מה כל מקנה מלרים לא הולך לומר שיתפללו. וכן השמין היה הצבועות פורה בחדש ובצבועה בפתע פתאום באותו היום, ולא היו יכולין לטות ניזוקין יותר, כי כבר היו כלם מוכי שמין ומעמם יתפשו, כי לא היה משם מתפלל על המכה כ"א שלא תזיק מאין ואיך ולהבא, לא שהסור ממי שטוכס כבר זה. במכת הצרד הולך תפלה על השאר מן הצרד, כ"א לא היה מתפלל משם לא היה נשאר כלל אפי' מן החטם והכסמת שהיו אפילו, ולכן אמר העתירו אל ה'. מכה ארבה ג"כ היחס קבועה, וגם כי לא נותר כל ירק בעץ ובעשב השדה, עכ"ל נראה שהיו נזוקין ג"כ מהם, ולכן נאמר בהם העתירו. מכה חשך לא ראו איש את אחיו ולא היה ספוק ציד פרעה לבקש משם ואהרן שיעתירו אל ה'. מכה צבורות ג"כ בחלות הגילה מהו כולם, לא נשאר אלא אחד הוא פרעה שאמר וברכתם לא אחי (תחומותא ב) ולזה באלו המכות שהיו נמשכות לא ראה האל לבקש כ"א ע"י משה, שידעו ויכירו כי מלח ה' היתה הדבר ולא מקרה היום להם, ופרעה אמר העתירו שיתפללו שיהיה שלא היה צעום שהחלק המכה כ"א בהשלת שיהיה, ומשה אמר התפאר עלי למתי אעתייר לך, כלומר כי אני לבדי אוכל להתפלל ותקובל תפילתי:

תפלת ישראל על הים (שמות י"ד) וייראו מאד וילעקו בני ישראל אל ה', אחז"ל תפשו אומנות אבותם, כי לא השללו על דרך כנוסה כ"א כעושה ומתעש בזהו, וכמ"ל נמשה המבלי אין קברים במלרים לקחהנו לנתח במדבר וגו', ומפני שראה משה נראה ואין אדם נחפס על צערו, השיב להם אל תיראו התייבשו וראו את ישועת ה', כלומר טוב לכם שתייבשו ולא תזעקו חלי באוסי. ובהתוללות עלי הפלה תראה את ישועת ה' ואמר ה' ילחם לכם ותחם מחרשון, כל' כי מלד שלא היו אז ישראל ראוים, כנגבול כאילו היה לך, הוא יתבדך להלחם במלרים, כדי שיוכל ללכותם, ועל תנאי שלא יתערבו, ולזה אמר ה' יהיה לך להלחם עמם שבצבילם, על תנאי שאלהם מחרשון, וא"ל הלא ית' למשם מהו הלקח אלי דבר אל בני ישראל ויסעו, כלומר גם בכס הלוי הענין שישעו ישראל ואתה סרם את מעך וגו':

תפלת משה בצפירדעים (שמות י"ז) ויאמא שם משה וילעק משה אל ה', (ספרי) הלודיע שצחו של העם שלא אמר הואיל והם מדויינים עמי איני מבקש עליהם רחמים, אלא וילעק משה אל ה', (תחומותא בשלח) אמר לפני המקום רבטו של

אל עולם צינן ויגים אני כרוג , שאמרת אל תקפיד כנגדן כשאמרת כי האמר אלי שאסו צחיק' וז"ש מה אעשה לעם הזה איני יכול להקפיד כנגדן ועוד ופוקלוגי , והתפלה לא הזכרם בכבוד , אלא שפגם והתקבל שלא היה יודע מה לעשות , כי היה רואה שהיו למאים למים והיה ראו שיטערו ולא יתעמו עליו , ומפני שכל משה הלוותם , אמר לו האל יתברך עבור לפני העם , כלומר ראו אחם להיות ראש וקלין עליהם לעבור לפניהם :

תפלת משה על עמלק (שמות י"ח) והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וגו' , במכילתא וכי ידיו של משה מנזרות את ישראל או ידיו מנזרות את עמלק , אלא כ"ו שהיה משה מנזר את ידיו למעלה היו ישראל מסתכלין בו ומאמינים במו שפקד את משה לעשות כן והמקום עושה להם כחום ונזורות . צהיות נכלל בצרכת פשו והיה כאשר מרדו ופקדת עולו מעל לוארד , המתין והסגיה עמלק בעת שירפו ידיהם מן התורה ואז נלחם עמם , ולכך הולך משה לומר ליסודע צמר לנו חשיים נבורים יראי חמא להלחם עם עמלק , כ"א לא ילחמו עמו בכה גדול וביד חזקה , לא יוכלו לו בתפלה מלד שרפו ידיהם מן התורה , (ב"ר פ' ס"ה) ובזמן שהקול קול יעקב אז הידיים ידי עשו , ונזדרזו משה רבינו בשני הדברים בתפלה ובנזרות מלחמה , והיה תפלתו מוביחה שינלחו בעשותם מלחמ' לא שחסיק התפלה למחות זרע עמלק בלי מלחמה , וזה הולך להרים ידיו כדי שינזרו ישראל , דרך רמז שהיו ידיהם רמות על עמלק בלחון המלחמה , וכשהיו ישראל מכוונים לבס לפניהם בהרמת ידי משה היה האל יתברך עושה להם כס , גם כי רפו ידיהם מן התורה בריפויים שינלחו , וכשהיה מניח ידיו וגבר עמלק , וידי משה כבדים , כלומר מלד חמאת ישראל שרפו ידיהם מן התורה , וגם כי צרכת עשו היה ועל הצר החיה , היו ידיו כבדות לנלוח מלחמה עמלק בחרב ובמלחמה , עד שלקחו אבן ושמו חמתי וישב עליה בתמיכתם , והיו ידיו חמויה עד צה השמש , והולשמו של משה גרם חולשה ללחון המלחמה שלא נכרת זרעו של עמלק אלא שהחליש אותם והושע :

תפלה למשה על ענין העגל , (שמות ל"ב) וימל רבנן אמרי מלמד שאמר משה לפני הקב"ה רבש"ע חולין הוא לך לעשות כדבר הזה . רמזו כאן מה ששיב משה לזכות את ישראל , שאמר (שמ"ר פ"ה) רבש"ע אני נלעתיי שמה עברתי על הלוויים הם לא נלעו מה אמרת בסוני אכני ה' אליך לא אכני ה' אליהם הם אמרת לא יהיה לך אליהם אחרים וגו' ולא אמרת לא יהיה לכם , כוונתו לנלל את ישראל , כי כיון שלא נתיחד הדיבור עממם אלא שאמר למשה אכני ה' אליך ליחד

שמו עליו , וכל ישראל היו ככללים עמו , וכמו שאמר אשר הולאתך מחרץ מלרם מביח עבדים , כי לישראל הולית לא למשה , ועכ"ז היה מקום למשה לזכותם , כי לא נתיחד שמו עליהם עדין ולא יוכל לטעינים , וז"ש כאן וימל משה את פני ה' אלהיו , כלו' אליהו היה שייחד שמו ואלהותו עליו ולא על ישראל שלא אמר אכני ה' אליהם , וז"ש רבש"ע חולין הוא לך לעשות כדבר הזה , כלומר עדין לא נתקדשו ישראל בימוד שמך עליהם , וחולין הם אליך . ואין ראו שטעינים , ולכך נכחזר לרמוז עשרת הדברות עם קדושים אמר אכני ה' אליהם ויחד עם אלהות עליהם , ומפני כי כל זה היה ריזוי לפני האל ית' , והאמת היה ששם כל אחד מישראל דבר , שאמר אכני ה' אליך אשר הולאתך מחרץ מלרם וגו' , לכך נשתחמסו אליו בני לוי אמר להם (שמות ל"ב) כה אמר ה' אלהי ישראל שימו איש חרבו על ירכיו , כי אלהי ישראל הוא שנתיחד שמו על כל אחד מהם ורלוויים הם לעושה , ולכך אמר להם אחם חמאתם חמאה גדולה :

עוד אפשר לומר כי מה שאמר משה הם לא נלעו דכתיב אכני ה' אליך ולא אכני ה' אליהם , היה על ענין הלוותם שקבל משה , והיה כבוד בני אכני ה' אליך לא יהיה לך אליהם אחרים וגו' , וכיון שראה משה שסרחו לא רצה לתתם לישראל שלא לחייבם מיתה כמ"ס ז"ל (שמ"ר י"ג) ולכך הם לא נלעו עם עדין כי עדין לא קבלו הלוותם , ולזה עדין הם כחולין אליך שלא נתקדשו , כיון שלא זכו עדין לקבל הלוותם שכתוב צהה אכני ועל יהיה לך :

תפלה למשה בתחואוויים (במדבר י"א) ויתפלל משה אל ה' ותשקע האש , ענין חמאתם אז"ל (ילקוט בשעלוותך) שהיו עובדים ע"א כמ"ס רע בעיני ה' , וכתיב שהם כי תעשו את הרע בעיני ה' להכעיסו מלמד שהיו מכוונים להשמיע את המקום , והיה כעס שבערה עם אש ה' , על אשר חתאו בע"א , כמו שכתוב ועשיתם פסל תמונת כל וגו' כי ה' אליך אש אוכלת הוא אל קנא , וכשהתפלל משה שקעם האש בחרץ ולא עלתה למעלה , וענין שקיעתם בחרץ הוא להחליש כחה , שלא תעבר כל כך אש ימזרו ויחטאו ישראל בעיני ע"א :

תפלה למשה על חטויה (במדבר י"ב) וילקע משה אל ה' לאמר אל נא רפא נא לם , מה ת"ל לאמר (במד"ר פ' ו') אמר לו השיבני אש אחם מרפא אותם אש לאו , עד ששיבני הקב"ה וימאר ה' אל משה ואביהם ירק ירק בפניהם וגו' , כבר ביארנו רז"ל (וי"פ פ' ט"ז) עושה הנגעים ששם על לשון הרע וכמ"ס זרע חטא תורה המורע המוילא שם רע , כי נמשך לו חיותו מורגל לטוילא שם רע מלד חכונת רוע ילירחו ברחם אמו שטנר מדס נדוטה , וכמ"ס ז"ל הבעל נדה ביום ראשון תעשה

תפסה מלורע לפשר שנים ביום ז' לפשרים וכן
 עד שבעת ימים, א"כ מול מותר דס סנדות
 שגור בה היה דבורה מותר בזולתה שס רע,
 ולפי שחמא אהרן ומרים היה על לשון פרע שדברו
 במשה לקו בלרעת, ומ"ש ז"ל (שבת (דף ז"ו)
 שאהרן ג"כ לקה בלרעת כדכתיב ויחר אף ה'
 צם בשנייה, וכיון שהלך כדכתיב ויך מיד נחרפה
 אהרן אצל מרים שהתחילה לדבור לשון פרע
 כדכתיב ותדבר מרים ואהרן וגו' לא נחרפה
 מיד, וכשראה אהרן כי הוא נחרפה פנה אל
 אחותו וראה אותה עומדת בלרעת, ואמר אל
 משה בי אחוה, כלומר יודע אני בודאי שאיך
 שוה עמנו בנבואה אלא למעלה ממנו ולכן
 סוכרתה לפרוש תן כאש, וז"ש בי אחוה,
 כלומר אחי אדוני לנו בנבואה, וכיון שידענו
 זה און ראוי שפשת עלינו עוד הטאה, ואמר על
 מרים אל נא חכי כמה אשר בלאתו מרחם
 אמו וגו', כלומר כי עתה נודע ונתפרסם
 כי מה שלערענו על אשר דברנוך, אכל
 כשנחרפה אחי אחי ומרים לא נחרפתי, נראה כי
 דבקה בה בלרעת מלד אי זו תכונה רעה שהיה
 לס מתחלה יורחה מרחם אמה בתכונה רעה מלד
 סנדות, ואם הוא כך לא תחרפה עוד והיה
 כח, ולכן אמר אל נא חכי כמה וגו', כלומר
 באתו שלערעו והוא מלד כמת מהי היות חולדת יצירתו
 ברחם אמו בתכונה רעה מלד סנדות, ועל זה
 האכל ח"י בשרו כמו שהוא דרך המלוערים מלד
 חכונתה הרעה שמתחלפת וכמתה בשרם, ובשמשע
 משס כך נעק אל ה' שבביל כבוד אדוני, ואמר אל
 נא רפא נא לה, בצקסא ממך כי עתה חרפה
 אותה, כדי שיהיה נודע לכל העולם כי לא על
 החכום רעה בלא אליה הרעה האת, ואמר
 לאמר השיבני אם חרפה אותה אם לאו, כי גם
 שאני מתפלל שחרפה אותה מיד, עכ"ל אם תשאה
 אחיה זמן הודיעני מעתה אם חרפה אותה,
 ואז נאמר לו ואביה ירק ירק צפני הלא תכלס
 שבעת ימים וגו', כיון שאשתחם על כבוד אדוני
 ראוי ג"כ שתחום על כבודי, כיון שזפתי בה
 תסגר שבעת ימים ואחר תאסף, ותסגר מרים
 והסם לא נסע עד תאסף מרים, כי בזכות מרים
 היה הולך הבאר עם ישראל, ועתה שהיא היתה
 כזופה, לא היה נעשה הסם הגדול שילך הבאר
 עמסה, ולכן לא נסע עד תאסף מרים
 שיבא הבאר בזכותה :

סורענות ח"ק פתמי' שהוא יותר מן הספרים שיש בין
 מדס קננס לגדולס, אלא מודס מוכס היא כהספס"ס
 משלס שבר מוכב לכולים לפניו באמת, ומדת
 סורענות היא כשאוה נאפע משברי רלונו, ואפסר
 שהוא רמו על סוכסס הלאס מלמעלה על נפש
 הלאס על פעולותיו סוכוכס צפוס"ז, והרעה
 הלאס עליו מן עפוס"ז על פעולותיו סרעות, כי
 אין דבר רע יורד מן השמים, וא"כ השלום
 הפעולות סוכוכס הוא מן העולם העליון שהוא
 למעלה מח"ק שנס מן הארץ, והשלום הפעולות
 סרעות הוא מלמטה לארץ, כי גיחסס הוא בעולם
 הסחתון, וגם כי ג"ע הוא ג"כ בעולם הסחתון
 יש ג"ע למעלה והוא מחיבת דרקייעא, ושיקר
 שבר כספוסות הוא מלמעלה בעולם העליון אשר
 לו יתרון, דרך דמיון ח"ק כמן השמים לארץ
 כנזכר, ומדס סדיו ומדס רחמים הוא, כשישראל
 אינס עופוס רלונו ומתנסב עמחס בחדת סדיו
 והיא סמדס קננס שהיא ח' מח"ק בשלום השכר,
 אכל מדת רחמים אינס בשלום השכר, כי אם
 במניעת סעונס על מדת סדיו בעונס כסס
 שבים אליו מרחמס ומנסנס ואינס מעניסס,
 ומדת רחמים זו היא בחדס גדולס, כלומר כי
 לא לבד הוא שמליו לאתס מרעסס, אלא שספולס
 היא בחרמסס ויתר ממס שיהי קודס שכלס
 אליסס סלרס סזתס, באון שכלס אליסס סלרס
 לעוכס סמוסף אליסס סוכס סזתס סזתס סזתס
 ורחס עליסס הוא יתבדך, וזס סזתס ועתס
 יגדל נא כח אדני וגו' :

תפלת משה על השמים (במדבר כ"ח) התפלל
 אל ה' ויבדד מעליו את הנחש ויחטבל
 משס צעד מעס, ובמדד' (פרשס י"ט) להודיע
 ענותותו של משה שלל נשפס לנעק עליסס
 רחמים, ולהודיעך כח ססוכסס סכיון סזתס
 סזתס כי דברנו צס' וכן מיד נטרלס לסס סזתס
 סמול נעסס סזתס. ענין תלוטס זתס כי אין
 לחס ואין מים ונפסנו קלס בלחס סקולק, היתס
 על אשר ראו כמת אהרן שסחלקו עניי כבוד,
 וכסמסס מרים קודס כסחלק הבאר, חסנו
 כשימות משה יסחלק סמן סיורד בזכותו, וז"ס למס
 סעליתו ממלכיס כי אין לחס ואין מים וגו',
 רומז לסיוחס למורב ביום וקרח בלילס בלי עניי
 כבוד כמת אהרן, כמ"ס סכוכב למעלה וישמע
 הכנעני מתך ערד וגו' (ר"ס ג') שנת סמת
 אהרן ונסחלקו עניי כבוד, וכיון סזתס כן בענייס
 ובמים אמרו כך יקרס לנו ג"כ במיתת משס,
 וז"ס כי אין לחס ואין מים, ויז"ל הוא שדברו
 במשה ג"כ, כמו סכוכב וידברו סזתס באליסס
 ובמשה, כי עניי כבוד וצורה של מים גם כי
 חזרו בזכות משס, עכ"ל וכיסחלק משס יסחלקו
 שלשטן, וכמו סדרשו (העניית ט') על ספוק ואכחיד
 את שלש סרועיס בידת אחד וכו', וע"כ לקו
 בנחשס הנושכיס אותס, על אשר סזתס בקצטת
 התנה

אזנה כמי שיש לו פה בסלו ואומר מה אוכל
 למחר, וירמו לסס ענין זס בנחשים שפחה בסלס
 עלולם כי נחש עפר לחמו, וגם כי מלד חפאחם
 יסס ראויו לגמול עליסמו ולמודד לסס מדס
 כנגד מדס, סס נחפסמו קודס זמן וסיו קמני
 חמסס, גס משה יסס ראויו לעכב אופס בפורענות
 ולססות זמן לחפסל מס שלס סה להלוטסס,
 ולכך סודיעונו עווחתונו של משה שלס נפססס
 אע"פ שססס זמן סרואיו כמו שחמרנו, וכיון
 שחמרו סקלטו נחפסו לסס :

תפלה למשה על כניסתו לארץ, (דברים ג')
 ה' אלֹהֵים אֲחֵים סְחֻלוֹת לְכַרְאוֹת אֶת
 עַבְדְּךָ אֵת נִדְבָךְ וְגו' וְהַעֲבַרְס נֹא וְאַרְחֵס וְגו'
 (דבר' פ'רסס ג') חמר לפניו רבש"ע חס מנכסס
 לי בדין שחכנס לארץ חכנס ואס לאו בנחמים
 חכנס ח"ל אל תהסדר לפני מלך כי לא תעבור
 אה הירדן חס. ענין סיות עובס חסס רבינו על
 חמאו שלס יכנס לארץ סוה דבר לריך לסחבאר,
 וחקדים כי סוה דבר ידוע מס שחירע להבדסס
 חרינו עם סמלחיס סבאו חליו בלורח חגיס
 שחמר (ברחשית י"ח) יוקח נח מעע מים וספענו
 סחח סען וחקסס סת לחס וסעדו לכנס וגו',
 כי בסחנו ססיו חגיסס פ'רנס אוחס בלחס ומיס
 גלל סען לעמוד חחחיו (ב"ר פ'רסס מ"ח), וכמו
 כן שלס לו סהל יסבדך סכרו כספרנס אה בניו
 במדבר בלחס ומיס ועניי כבוד מלמעלס על יד
 ג' רועיס משה וסרן ומריס סכחיס מנכס לוי
 שסס חלק ס' ונחלסו סספירי ססס קדש למעלס
 כמו סדרשו ח"ל (סס פ'רסס פ') וסוה סודי
 מלמעלס ג' מחנוט סובות חל סיחננו ע"י בניו,
 סבאר בזכות מריס, ועניי כבוד בזכות חרן,
 וסמן בזכות חסס, כמו סרואיו כי כסמחס מריס
 כסחלק סבאר, כדכתיב ולא סיס מים לעס
 לסחון ויקסלו על משה ועל חרן, וכסחח חרן
 כתיב וישמע סכנני מלך ערד וגו' שמע סמח חרן
 ונכחלקו עניי כבוד, וכסחח משה כסחלק סמן
 כדכתיב ויסבות סמן מחמרח בלכלס מעבור סרן
 וגו' וסיו ססחפססס זמן סככליס מד ע"י בניסן,
 ונתיחד זכות סבאר למריס כשבייל מס שסחלדלס
 כסללח סילגיס וסספיקס לסס מים ומזון סוה
 ואמס וססס מחבאח אוחס שלס יסליכוס ליחור
 ונחילכס מרחוק כססופלך משה ליחור לדעס מס
 יפעס לו, במיס וסחס וכלו מים בזכותס, (חבות
 פ"ח) וסרן סיס חופס שלוס ורודף שלוס אוכס
 חת סבריו ומקרבן לחורס ולמלוס, כי לא חמר
 מלמדן חורס חלל חקרבן ללומדס ולקייס מלוסס,
 ופרי סכר סמלוס סוה למחסס ולמסחור כעו"ס'
 לסוסיסן, ולכך נתיחד לחרן עניי כבוד סמקיסין
 אה ישראל חכל ל' שלס יוזקו, וכמו סרואיו
 כסחמאו ישראל כבעל פעור כתיב (במדבר כ"ס)
 וסוקע אוחס ל'ס' ג' סחמס (במד"ר פ'רסס כ')

מקיימים מלות ה' הען מנין עליוס, וכססס
 עובדים עוברת מעליוס, ומשה קבל חורס חסיו
 ולמדס לבני ישראל וסוה חסולס ללחס כדכתיב
 (משלי ט') לבו לחמו בלחמי וגו', ולכך נתיחד
 זכות סמן כעבורו, וגם כי נמסלס ג"כ סחורס
 למיס ושאר דברים, עכ"ו עיקר מס סמסלס חליו
 סוה סלחס סוה עיקר סמוון, כמו כן סחורס
 שלמד משה לישראל סיס לסס מזון לפוס"ב, ומס
 סמסלס למיס ושאר דברים, סוה לסרות כי לא
 יחסר על כס, ואס ככר סעב ממנה כמו סשנע
 זמן סלחס ורולס לסחוס יחור ולימוד כס ויחלל
 כס עעס מים, וכן סאר הדברים סמסלס לסס,
 וככוונס שלס יניח לימוד סחורס כשבייל לימוד
 חכמות חרויויות, כי כל ססליות ככללו כס,
 וכמו שחמר סחמל (חבות פ'ק ס') וסווק כס
 דכולל כס. ואחר זחס סקדמס חומר מס
 סגנור על משה ועל חרן שלס יכנסו לארץ כשבייל
 חמאו מי מריכס סיס, להיות סבאר עולס בזכות
 מריס ועכשו סמחס כסחלק וכלו ישראל להסרעס
 על משה ועל חרן כמו סכסוב (במדבר כ') ויקסלו
 על משה ועל חרן, כלומר כיון סבאר זס בזכות
 אחוחכס סיס, עליכס מוטל סדבר לסחורו, ולכך
 חור בזכות פ'רנס, ככלד מלד סררלס לסס סיות
 סבאר כס בזכותס כמו ססיס כס בזכות מריס,
 כרלס לסס סדבר מסור בידס, וכחילו סיס מחויב
 סכלע לסוליס מימיו בזכותס, כיון ססיס עולס
 בזכות מריס אחוחס וסס סיו יודיסס, ולכך סכס
 משה אה סכלע כמסו סעמיס, כחילו סיס קטוי
 ומסועכד לסס סכלע לסוליס מים בזכותס, ובכס
 סיס חילול כבוד לסניס כי לא סיס דבר נרלס
 לעס כי מלח ס' סיותס לסס, וכיון ססס חמאו
 כסחכס כי בזכותס יכס מס שלס סיס בידס,
 חף נוס כידוס יעל משה סמחו קודס כססחס
 לארץ ונפסקו עניי ככלד וסמן, שחס ל' סיס
 זס סחמל סיו נכנסיס לארץ ולא סיו נפסקיס
 ובסליוס מעסס ידיחס כחיכסס, חלל כל זמן ססס
 סיו חייס כרין ישראל סיו נוסיסס וסלכיס סמן
 ועניי כבוד וסבאר חוליו גס אחר ספירסס,
 חכל אחר סחמאו כזס סיס מדס כנגד מדס
 סחפסכ גס מעסס ידיחס חולס לארץ, כמו
 סנפסכ סבאר כתיחח מריס, שחס סיו נכנסיס
 לא"י לא סיס ראויו סיחכמלנו, גס כי לא סיס
 טורך לסס כ"כ עחס כמו במדבר :

תפלה למשה על חרן, כדכתיב (דברים ט')
 ובחרן סחחק ס' מלד לססמיו וסחפסל
 גס כעוד חרן כעס ססיו, ראויו לחת עעס לחס
 שלס סוזכר כס' סעגל ססחחק סקב"ס על חרן,
 חרדכס חמרו על חרן (סחלילס מ"ס) חסכס לזק
 וססנח רשע, שחכס חרן לזק אה בני ישראל
 וסנח כחיכס, וע"כ סמחו חלגיס וסמן לו כ"ד
 מחמות ככוונס, וגם לחס סיס עובס ככליחס בניס
 ולא עוכס אחר, וסומר כי סוה מצוחר שחכרן
 קדוש

קדוש ה' לא חטא לא במחשבה ולא במעשה, אלא במחשבה הוא יודע ומבואר, ואם במעשה גם כי על ידו נעשה, כבר היה ניכר מבין ריבוי עיניו (אלהיו זוטא פ"ד) שהיה מתרשל בעשייתו כדי שלא ימסרו את בעשייתו, ולא חשש על נפשו אלא וימיהו אותו אם יעבד אותם, אלא כדי שלא יענשו הם על הרגם כפי זכריה, ואף גם הם סיכרו התעללותו בעשיית העגל באומרו פרקו כזמי הזהב אשר באזני נשיכם בניכם ובנותיכם וכו', והם פרקו כזמי הזהב אשר באזניכם, ואם לא שסיכרו בו שכונתו היה לעכבה, לא לענין לורך עשיית העגל ממנו נכשים, לא היו מביאים ממזימם, כי ראוי לא היה מעייל בעגל העגל כי אם כזמי נשים וקטנים, אבל כשראו שלא היתה שכונה אלא לאריכות הזמן, והזהב היה מעייל מאיזה דבר שהיה, הביאו מן המזומן והבא בידם והוא הנזמים אשר באזניכם, וזהו שאמר הכהן למשה ואומר להם למי זכב ההפרקן ויתנו לי, כי הוא שאל ממי סגולות להיות להם זכב באזניהם נשים וקטנים, והם נתנו מיד ולא המחיתו לפרוק מעל נשיהם ובניהם, וזהו הנראה באומרו ויתנו לי, ולכך לא הוזכר פה שהתאסף הש"י על הכהן אלא שאמר לו משה מה עשה לך העם הזה כי באת עליהו תעשה גדולה, והיתה תשובתו חליו אל ידך אף לדוני אחי ידעת את העם כי ברע הוא, מפני שהיה דלונם לדבר תועה עליהם וידע כי לא היה רגון משה לשמוע דבר רע על ישראל, אמר לו אל יחר ה' לדוני כי גם אחי ידעת אותם כי ברע הוא, כל-לא בוונתם להם שאתרו לו עשה לנו אלהים וכו', למ שהיו חסרים שם ההנהגה ביותקן בשמים אלא כוונתם לרע, ועכ"ז אמר שלא שאלו ממנו כי אם מנהיג ומורה להם הדרך כי אין ראוי לעם גדול כזה שילכו אפילו יום אחד בלי מנהיג, וזהו שאמר כי זה משה שהיה אשר העלנו וגו', אמרו זה כחילו הורו באלהם, כל' כי משה שהיה שהיו ראוי להיותו מלוי לעולם בתוך העם וכל העם רואה אותו ומראהו באצבע כדי שיהגו על סיו, עשה לא ידעו מה היה לו, ובוה לא היה מקום להזכיר שום חרון אף, כי הוא התרשל מלשמות להם אפילו מנסי כל שכן שהיה ממתים עלמו קודם שיעשה להם אלהים זכב, אבל אמר שנמשך מהשועל שהוא הרע ששתחוו לו ואמרו אלה אלהיך ישראל אשר העורך מדרך מלכים, נענשו בשלשה עונשים בהשקפה וחרב ומגפה, ועשה כשכב להוכיח אותם על חטאיהם, הודיע להם כי גם כי אהרן קדוש ה' לא חטא במעשה העגל, אדרבה זכה לכ"ד מתנות כהונה על אשר זכה ולדק את ישראל, וכדי שיבא זכותו שלם, התאסף ה' בעבור מה בארבע לישראל על ידו לא יקרא גם הוא מעונש קלם אם כי הוא הקל ומיעט הענישה, והעוילה לו תפלת משה שלא נענש אהרן

ובבר חלקו ב' שני שעירים (יומא ס"ז) רב ולוי, חד אמר זבח וקטר בסייף, ניספ ונסק במית' שמה בלבו בהדרוקן, וחד אמר עדי והתראה בסייף, עדים בלא התראה במגפה, לא עדים ולא התראה בהדרוקן. ענין מחלקותם על כל מיתת קטע לתום נענשו כלם בעונש אחד, והכל מודים כי אותם שהחטא שלהם נסתר אין ראוי שיענשו עד אשר יגלה חרפתם וחתמם נקלה, כמו שהיה הענין טובג בזהא איש שנסתרה סתיו משקים אותה מי המרים ובאים בה וזכרים בענה ומשילים ירכה עד שתגלה רעתה בטהל, ולכך אמר אחד מחלו להתורלותי כי אותם שחטמו בלבם נדונו בהדרוקן, כי האדם יראה לעינים וה' יראה ללבב כי כל לבבות דורש, וחד אמר לא עדים ולא התראה בהדרוקן, כי גם זה חטאו נסתר מבני האדם וזכרן שיבאו בו המים לנלות עוט, כי כיון שאין עליו עדים והתראה קרוב הדבר לומר שלא חטא כי אם בלבו שמת, ואותם שהיה עליהם עדים ולא התראה לא היה ראוי להענישם בידי האדם כי התראה בזה להבחין בין שונג למיזד ולכך נקפו, ואותם שהיה עליהם עדים והתראה נדונו בסייף בידי האדם, והאחר אמר כי אותם שזבחו וקטרו נדונו בסייף, ואותם שנפשו ונסקו במיתת וקרובים דבריהם כי אותו שזבח וקטר מסתמא היו עליו עדים והתרו בו ולכך ראוי שהיה נדון בסייף, ואותו שנקפ ונסק עדים היו בו אבל לא התראה כי קודם שיעשו לו התראה נקפ ונסק, משא"כ במזבח ומקטירי שרין שהות זמן מרד ויכולים להתרות בו, ולכך הקדים משה מיד כשירד מן ההר טמן את העגל והשקה את בני ישראל כדי להבחין ולידע אותם שחטאו בנסתר, כי לא היו המים בודקים, אלא את אלו, ולא אותם שחטאו בגלוי, דמיון האשה שונתה בעדים שיהיה המים בודקים אותה, ומשה חשב כי רוב שמייעש בעגל היו בנסתר בלא עדים והתראה, וכשראה כשהשקה אותם שמייעוט שבהם נבדקו במים, הלך מיד לאהרן וא"ל מה עשה לך העם הזה כי הבאת עליהו חטאה גדולה, כלומר היות החטא גדול בעדים והתראה כי לכך לא בדקו אותם המים,

פרק תשעה עשר

ואחר שסיפר לו המאורע, הלך מיד ועמד בשער המהמה ואמר מי לה' אלי, כלומר כי העלמתי לא היתה בשאלו מנהיג במקומי כי אם בזה שהמירו את כבודם בתצנית שור אוכל עשב ואמרו אלה אלוקי ישראל, וזו הנהגה בצומרו מי לה' אלי, מי הוא שיתאמץ לנקום נקמת ה' בזה שמללו את שמו בצמרים כי לא היו רגילים אלא מנהיג במקומי וזהו מה שאמר אלי, ואמר ההקבוצ ייעשו בני לוי כדבר משה לכבוד השם ולא לשום סבה אחרת, והנה עשה משה מה שעלה בידו להעניש ההקבוצים צפרוסים, כי מקודם שאלו האל יתברך לך רד כי שחת עמך השב כי לא חטאו אלה העם שהיה גלוי אלנו ית' ולא אכל כל ישראל ולכן השקה אותם, וכשראה כי מיעוטם נדדקו אז הלך לאהרן כמו שכתבתי עד שעמד בשער המהמה ואמר מי לה' אלי, והנשואים שלא נידונו במים שהיה נטעם גלוי בעדיים, ולא נידונו בצייק שלא היה בזה השראה, נגף ה' אותם שנאמר ויגוף ה' את העם על אשר עשו את העגל אשר עשה אהרן, כלומר כי מה שהם עשו את העגל ונטעו בו כיון שלא הותרו היה ממין מה שעשה אהרן, כלומר שלא היו נענשים בחטאם בידי אדם אלא בידי שמי' כמו מה שאירע לבני אהרן מיתה בידי שמים, ואלו הם השראה, נגף ה' עליהם לך עלה אתה והעם אשר העלית מארץ מצרים, כלומר אותם שנשאו שם נקיים מעון העגל ויודעים כי אתה העליתם על ידי מארץ מצרים, לא כאותם שאמרו כי זה משה האיש אשר העלנו מארץ לא ידענו מה היה לנו, שהיו מכהימים כבר שאתה העליתם בצומרים לא ידענו עתה מה היה לנו, כי נראה שלא העלנו הוא וכן שנעלם ממנו עתה :

תפלת משה על יסודה (דברים ל"ג) וזאת ליסודה ויאמר שמע ה' קול יהודה וגו' מלמד שהתפלל משה על שבטו של יהודה אמר לפניו רבש"ע כל זמן שצטעו עלי יסודה שריו בלעז ומתפלל לפניך אתה מעלה אותם מתוכה, וזהו שאמר וזאת ליסודה ויאמר שמע ה' קול יהודה, כשיאירע ליסודה כזאת שאירע לו שנתעבר בתי אביו, שמע קולו כשיתפלל אליך, ומ"ש הכתוב וזאת ליסודה ויאמר, וכן בכל שאר השבטים אמר וללוי אמר לבנימין אמר וליוסף אמר כו', איפשר שהוא רומז למש שהיו"ל (רש"י צ"ל) בזה ר' משה דהרש"ן כי אחד עשר הארורים שצברתה כי תבוא הם כנגד י"א שבטים ולא ראה משה לומר ארור כנגד שמעון מפני שלא היה בלבו לברכו לפני מותו, וא"כ אלו הצברות הם כנגד אותם הארורים שנאמר בהם וענו הלוים ואמרו אל כל איש ישראל קול דם ארור הארור וגו' וכל אחד מן הארורים נאמר ואמר כל העם אחי, ולכן ייחד לשון אמירה פה לכל א' כנגד מה שנאמר בהם לשון אמירה בצאותם הארורים, כי בלבו ובשפתו כחמירתו לנבוא בך אותם משה כדי שיחיימו בהם בברכותיו :

כלל הברכות הם נחלקות לשלש מינים, ברכות הטהייה, וברכות המלות, וברכות ההודאה ובקשה מאחורי ית', וכולם מדרבנן, הן מנצחת המזון לאחריה כדכתיב (דברים ח') ואכלת ושבעת וברכת וגו' וברכת הקורה, ויש מי שמונה אותם בכלל המנות דכתיב כי שם ה' אקרא הבו גדול לאלהינו וכו', והנה שלשה מיני ברכות אלו מורות ורומזות אל שלש הנפשות לומחת וחיונית ומשכלת, להורות מעלת הנפשות האלו שבאדם, כי גם כי נפש הלומחת והחיונית הן הנה הנעמדות ומקיימות את בעליה חיים בלחי מדברים, עכ"ל אינם שוות נפש הלומחת והחיונית שבב"ח עם נפש הלומחת והחיונית שבאדם, כי יש לנפשות אלו שבאדם יתר שאת ומעלה להיותן שכנות לנפש המשכלת שבאדם, וכמו שיבאר הרמב"ם ז"ל בפרקי שבתקדמות מה' אבות, ולכן יהיו ברכות לכל אחת מהן, ברכות הטהייה כנגד נפש הלומחת שהיא נהנה ממאכל ומשתה ובהם הווה ולומחת באורך ורוחב נוח האדם, וברכות ההודאה ובקשה כנגד נפש החיונית אשר בכחה היא מרגשת בחושים להשיג הדברים שעליהם אומר אותה הברכות, וברכות הבקשות ותפלות ג"כ הם מעין זה שימתיך ויתקיים חית גופו בצריחות ובפני לרבו לעבודתו ית', וברכת המלות כנגד נפש המשכלת כי מלד היות ב"הן האדם דעת והשכל נלעטו במלות, (ר"ה כ"ח) ומלות לא ליהנות בעוה"ז ניתנו, אלא בעוה"ב תתעדן הנפש הזו המשכלת, שזכר המלות שעתה בזה העולם, ולכן אנו מצרכין על עשייתן להיות כי אין העבודה לאל ית' כעבודת העבדים לאדוניהם, כי עבודת העבד לאדון ראו לגמול חסד לעבד על אשר עובד אותו בכל לבבו, ולא כן הוא עבודתנו לאל ית', כי לריכוס אנו לתת אל לבנו שאנו עולים במעלה שבהם המלוים לעבד עבודתו ית', ורחויים אנו לגמול על חסד על זה ולברך בשמו, ולזה אנו אומרים אשר קדשנו במנותיו, כלו' כי קדושה ופרישות ומעלה היה לנו להיותנו מלוים במנותיו, ומפני כי הברכה היא על המורה כי היא השיקף שעשה מלות בודאו, אמרו (ירושלמי מובא בחום) ברכות י"ג, כי הברכות אינן מעבדות ועשיית המורה היא השיקף ויאלו ידי מוצתה, אלא בברכות הטהייה שאינן על דבר מלאה אמרו (ברכות ל"ה) כל הנהנה מן העוה"ז בלא ברכה מעל, וכאלו נהנה מקדשי השמים, וכן בברכת ההודאה והבקשה לא יאלו ידי חובתו אם לא אמרו, ומעלה אחי בהם, מלד שאין בהם הגיית כנגד לפי עולם, ולהיות ברכות ההודאה ובקשה כנגד נפש החיונית, אמרו (שבת י') מניחים חיי עולם שהוא תלמוד תורה ועשיית המלות שם כנגד נפש המשכלת והנשאלת לעולם, ואמרו עוסקים בחיי

לריך הוא לקיים המנות לזרכו, כי אם לזכות את האדם, וז"ל אמר ה' אלהי גדלת מאד כלומר כי גם שאתם מייחס עמך כשאתם אלהי, עכ"ל גדלת במאד מאד בהיותך אלהי, אלה שחפלת לזכותו ולקרוא שמך עלינו, ואחר שהאדם מברך את זכרו ועושה מלותיו על דרך זו, הוא זוכה לרעות את פניו ולברך בשמו בזמן העמיד במרה דימינו, וז"ל אמר יתמו חטאים מן הארץ וגו' ברכי נפשי את ה', כי אחר שיתמו החטאים, אז תכרך הנפש את ה' ותהלל אותו בלי פחד ואימה:

פרק עשרים

הנה ענין הברכות שאנו מברכים לאל ית' הוא דבר לריך שיבאר, בלי זה אופן יחכן מצד ברכתנו אליו, בהיות ענין הברכה שפע וריבוי למחברך כשתחול עליו ברכת המחבר, כי זה הוא ענין כל הברכות שמתברכים מפני המחברים, בפרט הברכות שמברך אותנו האל יתברך שמשפיע מעובו אליו, וזה דבר בלתי נכון ומתיישב בברכותינו לאל, כי אנו מחברכים בברכותנו אותו, ולא יגיע לו שפע ח"ו מלד בברכותינו, וא"כ לא נכון להיות פתלותינו אליו בלשון ברכה, וכבר דברו בזה הענין קלה מן החכמים האחרונים, ועכ"ל בזה לחשוך פי מלחוח דעי גם אני:

ואומר כי שפע הברכה על המחברך חמשך מלד הנפש בהיותה אלוהה ומחנכת מתחת כסא הכבוד ותחון בשפע שהיה קרובה לחזור אל המקום אשר ממנו מולב, וכמ"ס הכתוב בילקו (בראשית ל"ז) ואברכה ללפני ה' לפני מותי, כלומר בהיותי לפני מותי וקרוב לחזור אל תחת כסא הכבוד הרי אני לפני ה', וכן על משה נאמר (דברים ל"ג) איש האלהים כשברך את בני ישראל לפני מותו, כי בהיותו לפני מותו וסמוך אל מיתתו היה איש האלהים וקרוב יותר אליו, ואז תהיה הנפש כאילו נדבקה בשכינה, ותאזיל מאת השכינה שפע למטה בדיבורה למחברך, ונס קודם למיתה מתקיימת ברכת ה' שיתקדש אל ה' בתפלתו וכוונתו במעשהו הטובים והסתמך להתדבק אל השכינה, להאזיל ממנה שפע אלהי לשיחול ברכה על המחברך, וכענין זה הוא הברכות שאנו מברכין לאל יתברך, ששל ידי בברכותינו יהיה נאלץ ונספע שפע משכינה של מעלה לשכינה של מטה כדי שיהיה מכוונים לעבודתו יתברך, וזה כי הוא מסוחר כי מזמן שירדם שכינה מטעם לא הסקה, וכאומרם ז"ל מעולם לא זזה שכינה מכותל מערבי, וזאת היא השכינה שהיא הולכת אהנו בגלות כביכול, והוא רומז שהוא יתברך אהנו בגלות לשמור אותנו בגלותנו שלא נהיה נבלעים בצומות, והוא ית' מציל אותנו ועושה לט

שפע בשביל התפלה שאינה אלא לזרכי האדם בעוה"ז והיא כנגד נפש החיונית כנזכר: ואפשר לפי הפשט שירמזו הני המטה ברכי נפשי שבשני המזמורים לאלו ג' מיני ברכות, כנגד ברכת הנהנין אמר (הלים ק"ג) לדוד ברכי נפשי את ה' וכל קרבי את עם קדשך, שראוי שתברך הנפש ואת ית' על מה שנהנית בזה העולם כדי שלא תבא לידי מעילה, כי על מה שהיא רוצה להכול אמר ברכי נפשי את ה' כי הוא אדון העולם ולא יאות ליהנות מן עולמו בלתי ברכתו, ואחר שכבר אכל והמזון במעיו קודם שיתעכל אמר וכל קרבי את עם קדשך, בעוד המאכל במעיים ובקרבם לריך לברך עליו, אח"כ אמר ברכי נפשי את ה' ואל תשכחי בל גמוליו, רומז אל ברכות הסודאה והבקשה אשר הן כנגד נפש החיונית, ולכך אמר שתברך לאל ית' ולא תשכח מה שגומל לו האל בשכר ברכותיו בהסתפק מזונתו והסתפק רגונו בכל מה שלריך לו בזה העולם להתמדתו וקיומו לעבודת ה', וכמ"ס הסולה לכל עויתי הרופא לכל החלואי, וכו', אח"כ בסוף המזמור אמר ברכו ה' מלאכיו בצורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו, והם מלאכי עליון המשרתים את פניו ועושים רגונו ואין כוונתם לשום שטר בעולם כי הם לשמוע בקול דברו, והוא הנרצה בלמרו עושי דברו לשמוע בקול דברו, ועל עולם האמנעי אמר ברכו ה' כל זבחי משרתיו עושי רגונו, ומפני שהנגלים והכוכבים ח"ן הפנתם כהשגת המלאכים העליונים המשרתים את פניו, אמר בזה משרתיו עושי רגונו, שהם משרתים אותו ועושים עבודתו שלא בפניו, כעבד המלך המשרת את המלך במחון, ואינו מרואי פני המלך ועכ"ל עושה רגונו, ולא ייחד לאלו לשון עושי דברו, כי במלאכים המשיגים רגון קוניהם ושומעים את קולו אמר עושי דברו, ובנגלים שאינם משיגים לגדול זה אמר עושי רגונו, כי גם שאינם שומעים את דברו ואת קולו, הם עושים רגונו מאליון בלי אמירה, ועל העולם השפל אמר ברכו ה' כל מעשיו בכל מקומות ממשלתו, כי בנזירים שחומר וזורה מתרבע יסודות, תפול בהם לשון עושים והם נקראים מעשיו, ומפני שהם רחוקים מעולם העליון אמר בכל מקומות ממשלתו, כי גם שהם בעולם השפל עכ"ל הם תחת ממשלתו, ולהיותם תחת ממשלתו נתייחד להיותם מלווים מאתו ית' במותו אשר נוטו צהר סיני, ולכך ראוי וחויב עלינו לברכו בזמן שיתית מלותיו, ולזה אמר ברכי נפשי את ה', וכדי שלא יבא האדם לעשות המנות פ"מ לקבל שכר, ובפרט בהשבו שהוא ית' מניע לו כבוד ומעלה כשיקיים האדם מלותיו, לז"ל ברכי נפשי את ה' אלהי גדלת מאד, כל' שיהיה ברכת נפשו לאל כשתדע ותשכיל גדלו ורוממותו שהיא במאד מאד, ואינו

לנו נסים נסתרים להליל אותנו, ונס הוא מין
 אותנו לשגיה מוכיח לעבודה יתב' ולא נפסד
 אל רהיבם ושמי כזב, וה"כ ברבותינו אליו הוא
 שיטפיע משפט שכינתו של מעלה למטה, כדי
 שיהיה השגחתו עלינו בגלותנו יותר גלויה
 ומפורסמת עד אשר תגאל עלימה ותמתיך אותנו
 אחריה צדקתה שנים בתשובה שלימה לפניו,
 ואנו מחלילים ברכה ממנו אליו, משכינתו של מעלה
 לשכינתו של מטה, שהוא כיוון ושפע מלמעלה,
 וזהו שאמר המשורר ארומתך אלהי המלך וגו',
 כי כמה שאני מברך אותך לעולם, אני מרומם
 שכינתך של מטה, כי ע"י הברכה מלמעלה
 מתרבה ותתרומם שמו למטה והיא השכינה, ועל
 זה אתו אומרים יתגדל ויתקדש שמים רבא, וכמו
 שמתפרשים שם יה רבא, כלומר שיתרבה ויתגדל
 שמו ויהיה שלם בן ד' אותיות, וזהו על יד השפע
 שהיה נשפע ונאלל מלמעלה למטה, באופן
 שיתפרסם קדושת שמו בכל העולם ויתקדש שמו
 על ידו, וכמו שאמר הכזיב (יחזקאל ל"ח)
 והתגדלתי והתקדשתי ונדעתי לעיני גוים וגו',
 שתושב לכל השגחתו יתברך :

ובזה נוכל לתפסע אחר למע שסיה נוסח
 הברכות בלשון נכח ונסתח, ברוך אתה ה' **ה**
 לנכח, אקב"ו ונסתח, לבד מה שנכתב בפי"ה,
 כי אתו מברכין לשם יתברך כמה שהוא קרוב
 ונגלה אליו, וכמה שהוא רחוק ונסתח ממנו,
 ולזה אתו אומרים בא"י ואתו רומזים לשכינה שהיא
 שוכנת אותנו ונגליה אליו מלד פעולותיה, וכחילוי
 אתו רואים ומשיגים אותה, ואתו מדברים אליה
 לנכח כאשר ידבר איש אל רעו, ומלד עיקר
 שכינתו שהיא למעלה ונסתרת ממנו ואין אתו
 יכולין להשיג ממנה דבר, אתו רומזים אליה בלשון
 נסתח אקב"ו, כי גם שאין אתו משיגים מסתח,
 אתו משיגים מליאותה וסגנותה עלינו בעוה"ז
 לזכותנו לחיי העוה"ב, כדי שתתדון בדשן נפשנו
 בהשגת השפעתה בעוה"ב, וכן אמר דוד (תהלים
 קמ"ז) שבה ירושלים את ה' הללי אלהיך ליון, כי
 באומרו את ה' רומז לשכינה של מעלה שהיא
 נסתרת, ובאומרו הללי אלהיך ליון רומז לשכינתו
 השורט בליון, וזה אלהיך ליון, בכתיב לנכח,
 מורט לשכינה שהיא עומדת אתנו, ובושעת
 עלינו עונס והללמה :

נשלם השער הראשון

השער השני

הוא שער התשובה, ופרקיו שמנה עשר.

הפרק הראשון, בגדר התשובה

חקרנו על גדר התשובה ומלאכותו נכון ושלם
 וסוף קריבה להשם, מריחוק החטא :
והרצון במלת קריבה הוא היות כוונת השב
 בתשובה להקרב אל בוראו שנתרחק
 ממנו בעברו על דבריו, ולא להכליל מן העונם
 של חס שעבר. כי אם הכוונה היה לכן אינו
 מתקרב לה', כי החוטא שמים רעות עשה, רעה
 לעלמו שייענישוהו האל יתברך, ורעה גדולה מזו
 שהכעיס את בוראו כמה שעבר על לווי, כי
 מלך ב'ו טעם ומלשער על מי שעובר על דבריו,
 גם כי לא יעניש אותו צדיקותו ברו או חסונו,
 וה"כ השב בתשובה לריך לתקן את אשר עוות
 בשמים הרעות, ויותר מהמה כמה שהכעיס את
 בוראו, שירטס אותו ויתקרב אליו בתשובה, וכל
 עוד שלא היה כוונתו לרעותו על מה שהכעיסו,
 אינה נקראת תשובה, כיון שלא שב למע שמים
 בקדם החג, שלא היה כוונתו עליו האל ית'

ואינו קרוב אליו, כי כמו שהקרבן מכפר על
 העצרות הידועות ובו מתקרב אליו, כמו כן
 התשובה שהיא מכפרת על הפגמות לריך שהיה
 השובה שלימה שיתקרב אליו כמו בקרבן. וענין
 ההקדבה הוא ששים אל לבו כי גם שלא היה
 מענישו סוף יתברך על חטאו, לא היה רוצה
 לחטאו שלא לעבור על מצות בורא עולם, וישאל
 ממנו מחילס, וירטס אותו בדברים, כמו שנאמר
 (הושע י"ד) קחו עמכם דברים ושבו אל ה',
 כלומר תשובתכם שהיא מכוונת לרעות את ה',
 לא על שלא יענישכם על חטאתכם, אלא להקרב
 אליו כנכר, כי החוטא נקרא רחוק ושבוב
 כעשה קרוב, כדכתיב (ישעיה ל"ז) שלום שלום
 לרחוק ולקרוב אמר ה' ורסחתי, הורה בכתב
 על הסתעוררות ועל הסיוע שחסיים האל יתברך
 לשב בתשובה כאמרס ז"ל (יומא ל"ח) בא ליעטר
 מסייעין אותו, כי מי שבא לפרק עלמו נראה
 שהיה עמא, ובא לפרק עלמו מחטאותיו, והאל
 יתברך מסייעו לשוב, וענין הסיוע הוא להכין
 לבו